

**Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»**

**Художньо-графічний факультет
Кафедра теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки**

**Курс лекцій з навчальної дисципліни
«Методика художнього навчання» (модуль «Науково-теоретичні основи
методики викладання образотворчого мистецтва»)
для здобувачів освіти третього року навчання освітнього рівня
«Бакалавр» спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче
мистецтво) денної та заочної форм навчання**

м. Одеса - 2019 рік

Розробив: к.п.н. Фогель Т.М.

Рецензент:

к.пед.н, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка

Леонід Вікторович. Бабенко

кандидат педагогічних наук, доцент Архітектурно-художнього інституту Одеської державної академії будівництва та архітектури

О.М. Тюрікова

Курс лекцій з навчальної дисципліни «Методика художнього навчання» (модуль «Науково-теоретичні основи методики викладання образотворчого мистецтва»)) для здобувачів освіти третього року навчання освітнього рівня «Бакалавр» спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво) денної та заочної форм навчання розглянуто і ухвалено на засіданні кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки

протокол № 11 від «20» травня 2019 року

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № ____ від « ____ » _____ 20 ____ року)*

Фогель Т.М. Курс лекцій з навчальної дисципліни «Методика художнього навчання» (модуль «Науково-теоретичні основи методики викладання образотворчого мистецтва»)) для здобувачів освіти третього року навчання освітнього рівня «Бакалавр» спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво) денної та заочної форм навчання / Т.М. Фогель ДЗ «Південноукраїнський нац. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського». – Одеса : Вид-во ПНПУ імені К. Д. Ушинського», 2019. – 66 с.

ЗМІСТ

Вступ	4
Тема 1. Теорія і методика художнього навчання (образотворчого мистецтва), як педагогічна наука	7
Тема 2 Поняття про методи навчання образотворчого мистецтва та їх класифікація	14
Тема 3. Теоретичні і методичні основи навчання образотворчому мистецтву у новітніх освітніх технологіях	27
Тема 4. Форми організації навчального - виховного процесу з образотворчого мистецтва	35
Тема 5 Специфічні можливості нестандартних уроків у реалізації цілей навчання та методичні аспекти їх проведення	47
Тема 6 Роль вчителя в навчально-виховному процесі.	51
Тема 7 Створення умов для розвитку ключових компетентностей учнів через впровадження інноваційних освітніх технологій у навчально-виховний процес	56
Тема 8. Зміст і методика позакласної, позаурочної та позашкільної роботи з образотворчого мистецтва.	59
Список використаних джерел	64

ВСТУП

Розвиток шкільної освіти в Україні в XXI столітті відбувається в умовах трансформації в напрямі гуманізації, впровадження особистісно-орієнтованого навчання і виховання з метою набуття школярами базових компетентностей для майбутньої успішної життєдіяльності. Громадянин інформативного суспільства має бути естетично вихованим, мати розвинений естетичний смак, сформовані естетичні цінності, які допоможуть критично ставитися до різнобічних естетичних і антиестетичних впливів простору сучасності.

Пошук шляхів, визначення результативних механізмів позитивного впливу мистецтва на особистість, є об'єктом педагогічної теорії і практики. У здійсненні такого впливу образотворче мистецтво виступає одним із найсуттєвішим чинників, виконання важливих завдань як передача основних досягнень культури новому поколінню та формування цілісної, творчої особистості. На підтвердження актуальності цих завдань спрямована «Національна доктрина розвитку освіти України», згідно з якою має суттєво змінитися парадигма мистецької освіти, що базуватиметься на набутті певного обсягу знань, умінь та навичок у галузі мистецтва, а насамперед на естетичному розвитку особистості, культури її методологічного мислення, спроможності знаходити й оперативно використовувати необхідну інформацію у контексті власної (професійної і творчої) діяльності. За висловом академіка І.Зязюна, сутністю сучасної мистецької освіти має бути «поєднання інтелекту і почуттів».

Нині основні завдання національної системи освіти мають бути пов'язані зі створенням умов для досягнення максимально можливого рівня успішності професійної діяльності кожного вчителя. В системі художньо – педагогічної освіти формування професійно-мистецької майстерності майбутнього фахівця в значній мірі залежить від науково – методичної підготовки. Значна роль у цьому процесі відводиться дисципліні «Теорія і методика художнього навчання». Охоплюючи широке коло учбових та

виховних завдань дисципліна «Теорія і методика художнього навчання» покликана формувати у студентів ряд професійних компетенцій. Це розвиток таких особистісних якостей, як педагогічна майстерність, здатність емоційно відгукуватися на різноманітні прояви естетичного у навколишньому світі, вміння бачити прекрасне у спостережуваних явищах та усвідомлювати його. Це визначає зміст та методи викладання предмету, в основу яких покладені принципи: єдності навчання і виховання; зв'язок емоційного і раціонального.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни «Теорія і методика художнього навчання» є формування професійних якостей майбутнього викладача образотворчого мистецтва шляхом вивчення науково-теоретичних основ методики викладання образотворчого мистецтва та професійна підготовка висококваліфікованих і конкурентоспроможних викладачів образотворчого мистецтва і загальноосвітній

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Теорія і методика художнього навчання» є:

- ознайомлення студентів з історичними етапами розвитку методів викладання образотворчого мистецтва,
- формування базових знань з методики образотворчого мистецтва та його викладання;
- ознайомлення з інноваційними технологіями, формами організації занять, методами, засобами навчання та виховання на уроках образотворчого мистецтва в системі загальноосвітніх шкіл;
- художньо-естетична та професійна підготовка майбутніх педагогів,
- опанування теорією та практикою формування готовності учнів до образотворчої діяльності та сприймання творів образотворчого мистецтва,
- вивчення та аналіз навчально-методичного матеріалу вчителя образотворчого мистецтва.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- ☐ теоретичні основи образотворчого мистецтва;
- ☐ історичний розвиток видів, жанрів та форм образотворчого мистецтва;
- ☐ історію виникнення та розвитку методів навчання малюванню;
- ☐ основні дидактичні принципи викладання образотворчого мистецтва в школі;
- ☐ сукупність методів та прийомів, що використовуються на заняттях з образотворчого мистецтва.
- ☐ завдання сучасної освіти і основні базові програми;
- ☐ термінологію та понятійний апарат навчальної дисципліни.

вміти:

- ☐ володіти методами та прийомами навчання малюнку та живопису;
- ☐ методично грамотно організовувати навчально-виховний процес на заняттях з образотворчого мистецтва;
- ☐ аналізувати та характеризувати твори образотворчого мистецтва;
- ☐ розробляти конспекти уроків з образотворчого мистецтва;
- ☐ працювати з науковою та методичною літературою.
- ☐ застосовувати знання методики на практиці.

Науково-теоретичні основи методики викладання образотворчого мистецтва.

Тема 1. Теорія і методика художнього навчання (образотворчого мистецтва), як педагогічна наука

План лекції

1. Мета, завдання та предмет курсу «Образотворче мистецтво з методикою викладання».
2. Педагогічні умови навчання образотворчого мистецтва у загальноосвітній школі.
3. Завдання викладання образотворчого мистецтва.
4. Методологічні засади викладання образотворчого мистецтва у загальноосвітній школі.
5. Роль принципів дидактики у навчально-виховному процесі з образотворчого мистецтва

Ключові слова: методика, принципи дидактики, принципи мистецької освіти, педагогічні умови, методологічні засади.

1. Мета, завдання та предмет курсу «Образотворче мистецтво з методикою навчання»

Методика, як вчення про методи викладання, є важливою складовою такої галузі педагогічної науки, як дидактика. Методика конкретизує на навчальному матеріалі основні категорії дидактики: цілі, зміст, організаційні форми та методи навчання. На рівні предметного змісту вона відповідає на запитання: як найкраще навчати, розвивати і виховувати школярів у процесі засвоєння навчального матеріалу? Тобто методика виступає своєрідним «інструментарієм» для вчителя в його педагогічно-практичній роботі.

Образотворче мистецтво з методикою викладання - це педагогічна наука, адже предметом її дослідження є процес формування образотворчих знань, умінь та навичок в умовах навчання дітей. Образотворче мистецтво з

методикою викладання визначає основи образотворчої грамоти для учнів і пропонує ефективні методи, прийоми і форми організації процесу естетичного виховання школярів, формування у них емоційно-ціннісного ставлення до себе, навколишнього світу і творів мистецтва.

Предмет курсу: зміст, форми організації навчально-виховного процесу та методика викладання образотворчого мистецтва у загальноосвітній школі.

У курсі «теорія і методика художнього навчання» висвітлюється мета, завдання і зміст вивчення образотворчого мистецтва. Розкриваються засоби, методи, прийоми навчально-виховної діяльності учнів на уроках образотворчого мистецтва, форми організації естетичного виховання школярів в позакласній, позаурочній роботі та засоби підвищення ефективності навчально-виховної роботи з образотворчого мистецтва.

2. Педагогічні умови навчання образотворчого мистецтва

Педагогічні умови навчання образотворчого мистецтва це цілеспрямовано створені чи використовувані обставини навчання, які забезпечують досягнення його результативності. Серед них варто визначити такі як створення позитивної атмосфери навчання образотворчого мистецтва та осягнення діалогових засад взаємодії учителя і учня в навчальному процесі; забезпечення пріоритету творчої практичної діяльності.

Створення позитивної атмосфери навчання образотворчого мистецтва вимагає від вчителя забезпечення такого характеру взаємодії на уроці, при якому повністю зникають побоювання за невдалі дії. Адже почуття страху руйнує творчу ініціативу, перешкоджає можливостям розкриття учнів. Довіра ж до вчителя є запорукою досягнення зацікавленого ставлення учня до образотворчого мистецтва.

Забезпечення діалогової взаємодії учителя з учнями - одна з основоположних умов у процесі навчання образотворчого мистецтва. Навчальний процес у системі мистецької освіти, на думку Г.М. Падалки

можна визначити як організоване спілкування між педагогом, який володіє високим рівнем знань з образотворчого мистецтва і тими, хто їх набуває. Учитель повинен ставитися до учня як до суб'єкта, що здатен до саморегуляції, самореалізації відповідно до свого художньо-навчального пошуку.

Забезпечення пріоритету практичної діяльності передбачає значущість і першочерговість практичних форм засвоєння мистецтва порівняно з теоретичними. Підготовчі вправи, ескізи, тематичні композиції, декоративно-прикладна діяльність повинна переважати над теоретичними способами вивчення образотворчого мистецтва [11].

3. Завдання викладання образотворчого мистецтва.

1. Формувати в дітей художньо-естетичне ставлення до дійсності як здатність до неспоживацького художнього пізнання світу та його образної оцінки. Це передбачає наявність таких особистісних якостей, як відчуття краси та гармонії, здатність емоційно відгукуватися на різноманітні явища естетичного у навколишньому світі, вміння помічати прекрасне у спостережуваних явищах та усвідомлювати його, потреба в спогляданні та милуванні.
2. Розвивати специфічні для художньо-творчого процесу універсальні якості особистості як основу для розвитку її творчого потенціалу, художньо-творчу уяву, оригінальне, нестереотипне асоціативно-творче мислення, художньо-образні якості зорового сприйняття, спостережливість, зорову пам'ять тощо.
3. Формувати потребу до продуктивної художньої творчості, вміння створити виразний художній образ, оригінальну композицію мовою того чи іншого виду образотворчого мистецтва; оволодівати основами художньо-образної мови і виражальними можливостями художніх технік, що дасть змогу досягти свободи вираження у творчості.
4. Формувати знання і уявлення про образотворче мистецтво, його історію та роль у житті людей, навички розуміння мови різних видів образотворчого

мистецтва, усвідомлення ролі художнього образу в мистецтві; розвивати навички його сприйняття та емоційно-естетичної оцінки, культуру почуттів.

5. Розвивати сенсорні здібності дітей, що сприятиме повноцінності художньо-естетичного сприйняття та поліпшення якісного боку практичної художньо-творчої діяльності.

4. Методологічні засади викладання образотворчого мистецтва у загальноосвітній школі.

Розв'язання завдань образотворчого мистецтва у школі базується на методологічних засадах:

1. Естетичне виховання молодших школярів засобами образотворчого мистецтва передбачає моральне удосконалення особистості школяра, є ефективним засобом розумового і загального розвитку особистості дитини, засобом формування її багатого духовного світу.
2. Навчання і виховання ґрунтуються на пізнанні і засвоєнні школярами естетичної суті образотворчого мистецтва, спрямовані на зближення художніх занять у школі з образотворчим мистецтвом, життям.
3. Методика образотворчого мистецтва спирається на естетику, педагогіку загальну і мистецьку, загальну і вікову педагогічну психологію, теорію і практику художньої творчості. Втілення навчально-виховних завдань предмету «Образотворче мистецтво» має базуватися на вікових, фізіолого-психологічних особливостях розвитку молодшого школяра, на даних сучасної загальної, педагогічної і вікової психології, на принципах дидактики та мистецької педагогіки.
4. Навчання образотворчого мистецтва являє собою неподільний процес освіти, виховання і розвитку: оволодіння знаннями, вміннями навичками і формування художньо-творчих, емоційно-чуттєвих якостей; єдність активних методів навчання і творчої самостійності дітей [11].

5. Роль принципів дидактики у навчально-виховному процесі з образотворчого мистецтва

Успішне виконання навчально-виховних завдань, поставлених у курсі образотворчого мистецтва можливе при дотриманні в процесі викладання науково доведених і перевірених практикою дидактичних принципів. Принципи дидактики визначають зміст, організаційні форми та методи процесу навчання.

Принцип науковості акцентує увагу на тому, щоб учням викладалися науково обґрунтовані, перевірені практикою елементарні основи теоретичних знань в галузі образотворчого мистецтва. Образотворче мистецтво ґрунтується на цілому комплексі різноманітних наукових закономірностей. Особливе значення мають закономірності лінійної та повітряної перспективи, світлотіні, композиції, кольорознавства, пластичної анатомії. Тільки під час свідомого оволодіння теоретичними знаннями можливе успішне формування практичних умінь та навичок образотворчої діяльності. Недостатні знання законів зображення, правил відтворення приводить до появи в дитячих малюнках помилок та неточностей.

Завдання вчителя - подати закономірності побудови природи і закони її зображення на площині так, щоб учні звикли мислити методами реалістичного мистецтва, як найбільш об'єктивного і всеохоплюючого відображення навколишнього світу. Наукові основи навчального малюнка базуються на ряді наук, таких як перспектива, кольорознавство, теорія тіней, анатомічна будова. Навчаючи, вчитель звертає увагу на точне дотримання правил і законів в мистецтві. Манера виконання малюнка може бути індивідуальною, але закономірність передачі предметів в просторі повинна відповідати науковій основі малюнка.

Принцип виховуючого характеру навчання та формування емоційно-цілісного ставлення до світу. Перед образотворчим мистецтвом як навчальним предметом поставлено завдання виховного змісту. Так під час уроків сприймання мистецтва розвивається естетичний смак дітей, вміння

співчувати, бачити красу у навколишньому світі. Вивчення та аналіз школярами творів образотворчого мистецтва формує емоційно-естетичне ставлення до об'єктів і явищ навколишньої дійсності, вміння давати власну емоційно-естетичну оцінку творам мистецтва та висловлювати моральну думку про їхній зміст. За умови майстерного викладання образотворчого мистецтва успішно впроваджуються завдання патріотичного, екологічного, естетичного, морального виховання.

Одним з головних завдань на уроках образотворчого мистецтва є виховання гармонійно розвиненої особистості. Використовуючи вплив мистецтва на людину, вчитель малювання має велику можливість для організації різносторонньої навчально-виховної роботи з дітьми. Виховання національної свідомості, патріотизму, розуміння творів мистецтва, любові до народного мистецтва, та вміння застосовувати набуте в житті.

Принцип систематичності і послідовності. Цей принцип вимагає чіткої структурної організації навчального матеріалу, раціонального розподілу його на окремі смислові фрагменти і поетапного засвоєння учнями. У навчанні слід враховувати логіку самої науки, коли розуміння одного поняття чи закономірності впливає і ґрунтується на іншому. Принцип систематичності і послідовності обумовлює успішний розвиток мислення дитини, активне пізнання школярами оточуючого світу. Принцип систематичності і послідовності навчання полягає в тому, що новий матеріал викликає в пам'яті раніше сприйняте, узагальнює і доповнює. Принцип систематичності в навчанні малюнку потребує дотримання правила-не переходити до нового навчального матеріалу, поки не засвоєно і закріплено попередній. Дотримуватись зв'язку між уроками, що дасть можливість побудувати єдину систему навчання.

Принцип свідомості та активності навчання. Діти повинні активно і свідомо оволодівати основами знань образотворчої грамоти і прийомами їх використання на практиці.

Між поняттями «свідомість», «активність», «самостійність» є відмінність, але один без одного існувати не можуть. На уроках образотворчого мистецтва більшу частину займає практична робота, без активності і свідомості учнів досягнути успіху в навчанні неможливо. Даний принцип використовується на заняттях тематичного, ілюстративного, декоративного малювання. На уроках малювання з натури не використовується.

Принцип наочності навчання є основним принципом і використовується на всіх уроках образотворчого мистецтва. Він передбачає використання системи наочних посібників. Принцип наочності полягає в тому, що учні отримують знання через вивчення натури. Натурою є предмет, який малюють учні. Наочність тісно пов'язана з правильною організацією спостереження і аналізу натури, що вагомо впливає на правильність судження про явища та предмети і відповідно, на якість побудови зображення.

Систему наочних посібників можна представити у вигляді класифікації.

1. Предметні наочні посібники (для малювання з натури – муляжі, гіпсові фігури, іграшки, предмети побуту, опудала птахів і тварин, листя, квіти).

2. Об'ємні моделі для з'ясування будови предметів, світлотіней, кольорознавства, законів перспективи (дротяні моделі геометричних фігур, фігури людини).

3. Навчально-методичні таблиці, що демонструють поетапне виконання роботи.

4. Репродукції художніх картин, рисунків, творів мистецтва.

5. Педагогічний рисунок учителя на дошці.

Принцип врахування вікових особливостей сприйняття образотворчого мистецтва учнями шкільного віку. Вікові особливості школярів сприяють засвоєнню національних цінностей, загальнолюдських ідеалів та чеснот, моральних правил, традицій та звичаїв саме через емоційно-почуттєву сферу.

Принцип доступності і посильності навчання вимагає від педагога чіткого встановлення ступеня складності навчального матеріалу для кожного класу, для різного віку дітей. Навчальний матеріал повинен відповідати віковим особливостям учнів.

Принцип основ реалістичного зображення навколишньої дійсності. Предмети і явища природи повинні відтворюватись учнями з дотриманням реалістичного зображення, тобто збереження пропорцій у побудові.

Принцип інтегративності. Інтеграція – єдиний процес взаємодії елементів, де водночас забезпечується системність кінцевого результату процесу та зберігаються індивідуальні властивості елементів інтеграції»

Принцип інтеграції передбачає осмислення єдності видового багатства мистецтва.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Історія розвитку сучасної вітчизняної методики образотворчого мистецтва.
2. Розкрийте особливості методики викладання образотворчого мистецтва у зарубіжній школі.

Контрольні запитання та завдання

1. Мета, завдання та предмет курсу «Образотворче мистецтво з методикою навчання».
2. Роль принципів дидактики у навчально – виховному процесі з образотворчого мистецтва.
3. Вкажіть педагогічні умови навчання образотворчого мистецтва.
4. Розкрийте завдання викладання образотворчого мистецтва.
5. Розкрийте методологічні засади викладання образотворчого мистецтва у загальноосвітній школі.

Рекомендовані джерела:[5, 6, 11, 12]

Тема 2 Поняття про методи навчання образотворчого мистецтва та їх класифікація

План лекції:

1. Методи навчання, як дидактична категорія.
2. Класифікація методів навчання образотворчої діяльності.
3. Зміст методів навчання образотворчого мистецтва за джерелом передачі та характером сприйняття інформації.
4. Зміст методів навчання образотворчого мистецтва за характером керівництва розумовою діяльністю учнів.
5. Інтерактивні методи навчання образотворчого мистецтва.
6. Методи наукового дослідження в педагогіці мистецтва.

Ключові слова: методи, методи навчання, дидактична категорія.

1. Методи навчання, як дидактична категорія.

Основне знаряддя образотворчого мистецтва з методикою викладання - методи навчання. Термін «метод» походить від грецького „methodos”, що означає – шлях, засіб досягнення мети, очікуваного результату. Методи – це засоби навчальної діяльності педагога, засоби досягнення вчителем цілей навчання та дидактичних задач. Метод навчання – це засіб передачі учням знань та вмінь, шляхи організації спільної діяльності вчителя та учнів, спрямованої на засвоєння учнями знань та вмінь. Методи реалізуються в конкретних прийомах, діях, організаційних формах. Методи навчання – це дидактична категорія. Образотворче мистецтво з методикою викладання використовує їх з урахуванням особливостей цієї навчальної дисципліни, а також розробляє та апробовує свої власні методи, обумовлені специфікою дисципліни «Образотворче мистецтво». Питання про розробку методів навчання школярів образотворчого мистецтва, які відповідають віковим особливостям учнів є досить актуальною проблемою для сучасної педагогіки мистецтва. Разом зі зміною змісту освіти повинні змінюватися і методи навчання. За визначенням І.Я. Лернера метод навчання є «системою дій вчителя, який організовує практичну і пізнавальну діяльність учня, що стійко веде до засвоєння змісту освіти».

Методика (з грец. methodike – шлях дослідження, спосіб пізнання) загалом трактується як галузь педагогічної науки, яка досліджує

закономірності, правила, методи та прийоми вивчення певної навчальної дисципліни.

Методи навчання виділяються за такими взаємопов'язаними основами:

- а) специфікою цілей навчання або видів змісту освіти;
- б) особливостями засобів їх засвоєння;
- в) специфікою діяльності з організації та здійснення способів засвоєння.

Успіх навчання і виховання залежить від того, які методи і прийоми використовуватиме педагог, щоб донести до дітей зміст предмету «Образотворче мистецтво», визначений програмою та сформувати у них необхідні уміння і навички, розвинути художні здібності.

Методи формування образотворчих знань, умінь і навичок школярів – це способи упорядкованої взаємної діяльності вчителя і учнів, спрямований на розв'язання навчальних, розвивальних та виховних завдань предмету «Образотворче мистецтво». Методи навчання становлять систему способів діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу, сукупність прийомів, спрямованих на досягнення поставленої мети, засвоєння теоретичного мистецтвознавчого матеріалу та формування способів практичної художньої творчої діяльності.

Прийомами навчання називають окремі деталі, складові частини методу.

2. Класифікація методів навчання образотворчої діяльності.

Класифікація методів навчання образотворчої діяльності можлива за такими ознаками:

- за джерелом передачі й характером сприйняття інформації: словесні, наочні та практичні (С.Петровський, Е.Галант);
- за характером керівництва розумовою діяльністю учнів: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький (М.Скаткін, І.Лернер);
- за напрямом діяльності: практичні, практично-теоретичні, теоретичні;
- за своїми функціями вони розподіляються на мотиваційні, навчальні, розвивальні, виховні та організаційні.

3. Зміст методів навчання образотворчого мистецтва за джерелом передачі та характером сприйняття інформації

Методикою викладання образотворчого мистецтва передбачається використання більшості загальновідомих *словесних методів*: розповідь, пояснення, коментар, доповнення, бесіда, інструктаж, словесне малювання, опис художнього твору. Дані методи сприяють отриманню інформації мистецтвознавчого характеру, формуванню мовленнєвих вмінь і навичок аналізу та опису художніх творів різних жанрів учнями початкової школи.

Розповідь сприяє послідовному розкриттю змісту навчального матеріалу. Існує художня розповідь, науково-популярна та описова. Так *художня розповідь* розкриває особливості створення мистецьких шедеврів, сприяє формуванню уявлень про зміст сюжетних малюнків, передуює роботі зі створення ілюстрацій за змістом дитячих літературних творів. *Науково-популярна розповідь* розкриває теоретичний мистецтвознавчий матеріал, наповнює світогляд школярів поняттями та термінологією про різновиди художньої творчості, жанри образотворчого мистецтва, художні техніки. *Розповідь-опис* дає послідовний виклад ознак, особливостей предметів і явищ навколишньої дійсності, художніх картин різних жанрів і видів мистецтва. Кожен тип розповіді повинен мати виховний характер, оперувати науковими і перевіреними практикою поняттями, спиратися на яскраві та виразні приклади і факти, мати головну думку, висновки та узагальнення; бути унаочненою, доступною, емоційною за формою і змістом.

Пояснення – передбачає розкриття вчителем сутності художніх образів, їх змісту, способів, які використав художник для досягнення виразності. Пояснення використовує вчитель для висвітлення шляхів опанування технічних прийомів образотворчого мистецтва учнем у практичній творчій діяльності.

Бесіда – це метод навчання, який сприяє активізації пізнавальної діяльності, є засобом розвитку мислення, мовлення, сприяє обміну думками,

враженнями, чуттєвим досвідом дітей, бо передбачає запитання - відповіді. Бесіди, залежно від дидактичної мети поділяють на вступні, супроводжувальні та підсумкові. *Вступні бесіди* спрямовані на актуалізацію набутих дітьми знань, ознайомлення з новими мистецькими явищами, поняттями, творами. *Супроводжувальні* використовують під час спостережень за об'єктами та явищами природи, розглядання дитячих малюнків, ілюстрацій, аналізу художніх творів, виробів декоративно-ужиткового мистецтва. *Підсумкові бесіди* проводяться з метою систематизації знань, їх поглиблення та усвідомлення, у ході аналізу дитячих малюнків.

Обговорення використовується для більшої в порівнянні з бесідою активізації учнів. Передбачається, що у процесі обговорення учні повинні висловлювати власні думки, виявляти самостійність міркувань, відстоювати власні позиції під час аналізу художніх творів.

Поточний коментар полягає у наданні учню в процесі роботи над художнім образом необхідних зауважень з метою виправлення та недопущення помилок.

Вербалізація змісту художніх творів – сучасний метод навчання мистецтва. Цей метод зорієнтовано на досягнення глибшого розуміння учнем внутрішньої сутності художніх образів, характеристику їх смислового наповнення. Залучаючи учнів до словесного коментування образного змісту художніх творів, вчитель активізує мистецьку увагу учнів, стимулює багаторазове сприймання образу, дозволяє глибше усвідомлювати зміст твору в цілому та в деталях.

Метою *практичних методів* є формування у школярів умінь використовувати набуті знання з основ образотворчої грамоти за групою основних навчальних завдань: форма, колір, композиція та композиційна діяльність, простір, об'єм; удосконалювати образотворчі вміння і навички під час виконання відповідних творчих завдань. Серед них: навчальний та педагогічний рисунок, підготовчі та ігрові вправи, виконання ескізів

сюжетних, декоративних орнаментальних композицій, виконання начерків рослин, птахів і тварин, демонстрування прийомів оволодіння різними художніми техніками. Наприклад, *підготовчі вправи* з образотворчої діяльності є невід'ємним компонентом уроку образотворчого мистецтва. Їх поділяють за ознакою набуття учнями певних навичок, умінь та якостей: вправи на розвиток спостережливості, зорової пам'яті, гостроти зору, сприймання та відтворення кольорів та їх нюансів, розвитку спритності та гнучкості руки, тактильних та кінестезичних відчуттів, зорово-рухової координації.

Імпровізаційний метод – практичний метод мистецького навчання, що використовується для спонукання учня до творчої діяльності, активізації творчих здібностей. Імпровізація виступає як спроба передати мистецькими засобами власні відчуття і переживання, знайти форму художнього втілення. Імпровізація – творчість без попередньої підготовки, непередбачуваний розвиток творчого задуму.

Наочні методи навчання відіграють особливу роль у навчанні молодших школярів образотворчого мистецтва. Використання наочних методів навчання враховує наочно-дійовий та наочно-образний характер мислення молодших школярів. Це аудіовізуальні, зображувальні, ілюстративні методи навчання. До них належать прийоми спостереження, обстеження, розглядання малюнків, ілюстрацій, репродукцій творів образотворчого мистецтва, слухання уривків музичних творів, ігри з наочністю, використання мультимедійних засобів навчання.

Сучасні *наочні методи* мистецького навчання – демонстрація художніх творів та художнє ілюстрування словесних пояснень, на думку Г.М. Падалки. *Демонстрація художніх творів* – ефективний метод мистецького навчання, сутність якого полягає у наданні зразка художнього результату. На уроках образотворчого мистецтва, вчитель демонструє як потрібно працювати з художніми матеріалами, як побудувати композицію майбутнього художнього твору. *Художнє ілюстрування словесних пояснень* – це метод, який полягає у

демонстрації художніх творів з метою пояснення, підтвердження, аргументації завдяки мистецьким прикладам певних теоретичних понять, словесно вираженої думки. Ілюстрування ґрунтується на засадах художньо-педагогічної демонстрації і передбачає досконалий показ, який відповідає естетичним критеріям. Високохудожні репродукції, ілюстрації, мистецькі твори – супутники методу ілюстрування.

4. Зміст методів навчання образотворчого мистецтва за характером керівництва розумовою діяльністю учнів

Методи данної групи спрямовані на поступове зростання пізнавальної активності та творчої самостійності учнів. Дидакти І.Лернер, М.Скаткін акцентують увагу на наступних методах навчання. *Інформаційно-рецептивні методи* спрямовані на розуміння і засвоєння змісту. При цьому матеріал пояснюється та ілюструється прикладами. Він спрямований на проведення спостережень із дітьми, обстеження предметів, іграшок, картин та ілюстрацій, що несуть інформацію про предмети та явища. До нього належать такі методи і прийоми навчання образотворчого мистецтва: показ способу дії, педагогічний малюнок, пояснення, розповідь, бесіда.

Репродуктивні методи включають навчально-пізнавальну діяльність, спрямовану на заучування матеріалу у повному обсязі без внесення змін. Вправи, що їх використовують для формування, відпрацювання вмінь та навичок можуть мати репродуктивний характер. Сутність методу полягає в тому, що вчитель конструє, відбирає завдання, при виконанні яких учні відпрацьовують способи застосування знань. Це може бути пред'явлення одного і того ж завдання, або пред'явлення варіативних завдань, схожих зі зразком. При цьому відпрацьовуються способи практичної та інтелектуальної діяльності — з одного боку, з другого — загальні, міжпредметні знання (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, класифікація, складання плану, конспекту тощо), предметно-специфічні. Цілі, що досягаються репродуктивним методом - це закріплення, зміцнення знань та умінь, тобто засвоєння способів діяльності, вже відомих раніше.

Для реалізації третього компонента змісту освіти (способи творчої діяльності) необхідне застосування *продуктивних методів навчання* — *дослідницького, евристичного, проблемного викладу*, їх відміна від двох попередніх методів полягає в тому, що учням надається інформація не в готовому вигляді, її треба виділити і засвоїти самостійно. Для пошукової діяльності необхідною є постановка проблеми (протириччя) однозначних рішень, розв'язання якої не існує.

При використанні вправ проблемного характеру вчитель формулює проблему, яку черпає з галузі науки чи конструює на основі навчального матеріалу, що вивчається, і сам розкриває суперечливий процес її доказів і вирішення. Учні слідкують за ходом думок, міркувань вчителя, перевіряють ступінь їх логіки та переконливості. В учнів можуть виникати сумніви, запитання, які вони можуть поставити. В окремих випадках вирішення проблемних ситуацій та проблемних завдань можливе самими учнями чи під керівництвом вчителя.

Сутність *методів проблемного навчання* полягає в тому, що в процесі розв'язання учнями спеціально розробленої системи проблем і проблемних задач здійснюється оволодіння досвідом творчої діяльності, активної, творчої, свідомої особистості.

Сутність вправ *дослідницького характеру* полягає в тому, що вчитель конструює методичну систему проблем та проблемних задач, адаптує її до конкретної ситуації навчального процесу, пред'являє учням, тим самим керує їх навчальною діяльністю, а учні, розв'язуючи проблеми, забезпечують зрушення в структурі та рівні розумової діяльності, поступово опановуючи процедуру творчості, до того ж засвоюють і методи пізнання. При підготовці до такого уроку вчителю необхідно визначити, по-перше, ідеї, які буде розкривати він, по-друге, ідеї та поняття, які будуть здобувати самі учні.

Сутність вправ *евристичного характеру* полягає в тому, що під керівництвом вчителя учень не розв'язує цілісні проблемні задачі, а виконує тільки окремі кроки, частини процесу вирішення. Тому цей метод навчання

одержав назву частково-пошукового. Формами такого методу можуть бути: повідомлення вчителем фактів при самостійно зроблених висновках учнями; вчитель розкриває логіку повідомлення, а учнів просить зробити черговий крок; вчитель поділяє важке завдання на частини, вирішивши які учень повертається до заданого; евристична бесіда, тощо. Цей метод допомагає поелементно, кроками навчатися творчому мисленню.

В практичній діяльності вчителем використовуються методи навчання відповідно до встановлених цілей та задач уроку. Для розвитку творчих здібностей учнів більш продуктивними є проблемні методи навчання, які ґрунтуються на проблемних ситуаціях, протиріччях і вимагають пошуку відповіді. При такій організації діяльності вчителю на уроці належить роль помічника у визначенні проблеми, її переводу в проблемні задачі та їх вирішення учнями.

Для більшості шкільних навчальних предметів найбільш прийнятним є саме сукупне використання різних за функціями методів навчання, що робить перебіг навчально-виховного процесу найбільш оптимальним.

5. Інтерактивні методи навчання образотворчого мистецтва

Специфіка викладання образотворчого мистецтва в сучасних умовах потребує від учителя ще й широкого впровадження деяких *нетрадиційних або маловикористовуваних методів* навчання серед яких: особистісно зорієнтовані, колективні, ігрові, інтегративні, творчо-стимулюючі, емоційно-регулюючі, проблемно-моделюючі, перцептивно-аксіологічні у вербальних та невербальних варіантах, електронно-інформативні, полієкранні.

Особливий інтерес на сучасному етапі розвитку методики образотворчого мистецтва становлять *інтерактивні методи навчання*. Необхідність використання таких методів зумовлена особливостями сучасного суспільного розвитку. Інтерактивні методи навчання спрямовані на реалізацію можливостей нових індивідуальних способів навчальної діяльності особистості дитини. Вони дають позитивний результат при умові осмислення учнем своєї діяльності, досвіду, мотивів і потреб.

Метод проектів – це система навчання, за якою учні набувають знання, уміння і навички у процесі планування і виконання практичних завдань – проектів, які постійно ускладнюються. Під час роботи за методом проектів особливе значення має творче нестереотипне мислення і бачення учнів, їхня активність, самостійність, захопленість.

За домінуючим видом діяльності можна виокремити основні типи художніх проектів: інформаційний, дослідницький, практично-творчий, ігровий. Проекти можуть бути індивідуальними, груповими і колективними. Цікавою і захоплюючою справою є виконання дизайнерських проектів: «Місто майбутнього», «Будинок, моєї мрії», «Одяг для казкового героя».

Мозковий штурм – вільне накопичення значної кількості ідей з певної теми спочатку без критичного осмислення. Даний метод роботи доцільний на уроках сприймання мистецтва, коли дитина повинна навчитися висловлювати своє емоційно-ціннісне ставлення до художнього твору, його змісту, розкривати головну думку автора.

Колективна творча робота об'єднує дітей над виконанням спільного художньо-творчого завдання, елементи, фрагменти якого виконує кожен учень. Так цікавими прикладами втілення такої технології є виконання декоративних розписів для великих килимів у народному українському стилі, під час якої кожен учень створює власний фрагмент роботи.

Робота в малих групах і парах дозволяє учням набути навичок, які необхідні для творчого спілкування та співпраці. Вона стимулює виконання спільного завдання командою. Художньо-творчі ідеї, котрі виробляються в групі, допомагають учасникам бути корисними одне одному. Учитель об'єднує учнів у малі групи, розподіляє завдання між групами, визначає час для виконання роботи та заслуховує презентації груп після виконання роботи.

Ситуативні ігри, сюжетно-рольові ігри, інсценізації, навчальні ігри - це методи і прийоми, які збагачують і доповнюють зміст уроку. Вони сприяють створенню ситуацій, коли вчитель має змогу активізувати учнів відповідно

до їхніх художніх здібностей і можливостей. На уроках образотворчого мистецтва можливе використання таких ігор: «Кіностудія» (розкадрування мультиплікаційного фільму), «Ательє» (виготовлення іграшок та пошиття для них одягу), «Дизайн-студія з флористики».

Для формування кольорознавчих доцільно практикувати гру «А ну відгадай!» за умовами якої учні мають відповідно до конкретної вербальної характеристики, що робить учитель, відгадати, назвати, а інколи й практично одержати на палітрі необхідний колір. Приклади для 1-го класу: а) колір, про який іде мова – не червоний і не жовтий, хоча схожий як на перший, так і на другий. Цей світлий яскравий колір, що нагадує нам про теплі сонячні промені. Нам подобається ласувати смачними та запашними плодами, що у своїй назві мають згадку про цей колір (помаранчевий або оранжевий); б) ми будемо відгадувати колір, що зустрічається в лісах, полях, садках і парках. Майже на всіх рослинах ми спостерігаємо ознаки цього кольору — темніші або світліші. Цей колір — колір листя та трави влітку (зелений).

Інша гра «Веселка» складається із завдань, які виконує кожен учень окремо. Її зміст має творче спрямування і полягає в тому, що дитині слід самостійно протягом визначеного часу зібрати своєрідну «колекцію» з різних матеріалів (стрічок, кольорового паперу, квітів, листочків, пір'я, шматочків з тканини), добираючи їх за всіма кольорами веселкового півкола і далі правильно згрупувати їх на нейтрального кольору тлі в послідовності розташування кольорів відповідно до природної веселки.

Емоційно та продуктивно проходять на уроках образотворчого мистецтва і колективні ігри (особливо в початковій школі), в яких беруть участь декілька груп школярів, що творчо змагаються між собою, або в яких вчитель грає з усіма учнями фронтально («Художники та глядачі», «У світі кольорових казок», «Разом готуємося до свята», «Змагання кольорових плям» та інші).

Досить ефективною може бути гра перцептивно-аксеологічної спрямованості «Зустріч із знайомою картиною», коли в опануванні кольору

школярам допомагає метод порівнянь. Її сутність — у кількарізному розгляді дітьми тієї ж самої картини, але на кожному наступному етапі з іншою метою.

Метод інтерв'ю, мікрофона, анкети й опитування дає змогу кожному учневі висловити свою думку швидко, відповідаючи на запитання усно або письмово. Так на уроці на тему "Мистецтво навколо нас", підводячи підсумок, вчитель може провести анкетування „Чи знаєш ти мистецтво?”.

Метод арт-терапії є складовою сугестивної та терапевтичної технології. Вони виконують функцію піднесення учня, зняття психічних бар'єрів у навчанні. Елементами арт-терапії, на думку Л. Масол є функціональна музика, функціональний колір, живопис, ліплення.

Серед низки специфічних методів педагогічного спілкування має місце *фасилітована дискусія*, яка полягає в колективному обговоренні проблеми за допомогою спрямовуючих запитань. Дана методика спрямована на розвиток в учнів умінь пильно спостерігати, розмірковувати над змістом художніх творів, розуміти багатозначність образів мистецтва, їх здатність пробуджувати різні думки.

6. Методи наукового дослідження в педагогіці мистецтва

Спостереження за навчальним процесом з метою виявлення:

- можливостей засвоєння певного програмового матеріалу;
- доцільності застосування методів та прийомів під час засвоєння аспектів основ образотворчої грамоти;
- необхідності використання наочних посібників та дидактичного матеріалу;
- можливостей інтегрованого підходу до засвоєння певного навчального матеріалу.

Анкетування учителів:

- визначення ставлення вчителів до застосування в навчальному процесі певних методів та прийомів роботи наочних посібників, дидактичних матеріалів;

- виявлення рівня обізнаності педагогів у сучасних тенденціях методики; визначення доцільності нових програм та підручників.

Анкетування учнів:

- виявлення естетико-мистецьких інтересів учнів;
- визначення бажання учнів виконувати певні навчальні дії;
- виявлення рівня зацікавленості школярів у вивченні певного навчального матеріалу.

Вивчення досвіду вчителів-практиків включає спостереження за роботою вчителя; узагальнення набутих спостережень; запровадження досвіду у практику роботи вчителів школи, міста, області.

Експеримент має на меті пошук нових методів та прийомів навчання; перевірку доцільності навчального матеріалу, його відповідності віковим особливостям учнів; апробація певної системи вправ; визначення додаткових навчальних засобів (наочність, дидактичний матеріал)

Завдання для самостійної роботи студентів.

1. Методи навчання малювання в стародавності (Єгипет, Греція, Рим) і в епоху середньовіччя
2. Метод навчання малюванню братів Дюпюї
3. Художники Відродження і їх внесок у методику викладання малювання.
4. Формалістичні течії в мистецтві і їх вплив на методику викладання образотворчого мистецтва.

Контрольні запитання та завдання

1. Охарактеризуйте методи навчання, як дидактичну категорію.
2. За якими ознаками класифікують методи навчання образотворчої діяльності.
3. Розкрийте суть інтерактивних методів навчання образотворчого мистецтва.
4. Охарактеризуйте методи наукового дослідження в педагогіці мистецтва.

Тема 3. Теоретичні і методичні основи навчання образотворчому мистецтву у новітніх освітніх технологіях.

План лекції:

1. Поняття про новітні технології та інновації.
2. Інтерактивні технології.
3. Проектні технології.
4. Інформаційно-комунікаційні технології.
5. Технології розвитку критичного мислення.
6. Технології організації групової навчальної діяльності.
7. Ігрові технології навчання.

Ключові слова: технології, проект, інновації, техніки.

Обираючи змістовне наповнення уроків образотворчого мистецтва вчителів водять як традиційні форми і методи роботи так і нетрадиційні та новітні й мало використовувані. Окрім того, до методики навчання образотворчого мистецтва увійшли разом з традиційними освітніми технологіями, ще й новітні техніки та креативні освітні технології (особисто зорієнтована, технологія колективної творчої діяльності, інтеграція різних видів мистецтва, культивування креативності та інші).

Як свідчить практика, незаперечним є те, що учні цінують учителів, які запроваджують інновації, на таких уроках школярі працюють активніше, у них пробуджується бажання випробувати й власні можливості в інноваційній діяльності. Вчителі які добре володіють всім арсеналом навчально-методичного забезпечення (форм, методів, прийомів і засобів навчання образотворчому мистецтву) відповідно до змісту та завдань навчального предмета «Образотворче мистецтво», стають справжнім святом для школярів. Учні з радістю чекають на такі уроки, сумлінно готуються до них, а згодом безпосередньо на означених уроках зацікавлено оволодівають певними знаннями, навичками та уміннями з образотворчого мистецтва й залюбки створюють власні художні твори. Лише самостійна, творча, зокрема науково-дослідницька, пошукова діяльність підносить рівень

інтелектуального розвитку та моральної поведінки особистості, а отже, веде до успіху.

Визначення понять «технологія», «інновація»

Поняття «технологія» так само, як і поняття «педагогічна технологія» у науці мають понад 300 визначень, однак у всіх їх можна визначити основні ознаки: чіткість, конкретність, діагностичність мети, алгоритмізованість та керованість процесу, незалежність від суб'єктивних чинників, гарантованість досягнення поставленої мети.

Поняття «інновація» так само багатогранне та різноманітне але охоплює певні спільні ознаки: цілеспрямований процес; нововведення, новий підхід до процесу; створення чогось якісно нового, або використання старого з іншою метою. У сучасному світі інноваційні технології є надзвичайно актуальними, оскільки одній людині неможливо знати все, навіть у якійсь вузькій галузі знань. Необхідними є такі навички, як уміння орієнтуватися у джерелах інформації, розуміти сутність речей, осмислювати ідеї та концепції й уже на основі цього користуватися інформацією та застосовувати в конкретних умовах, формулювати й відстоювати особисту думку. Саме цьому сприяють інноваційні технології. Інноваційність можна трактувати, як взаємодії учнів, спілкування їх у режимі бесіди, діалогу, спільної дії.

Новий підхід до освітнього процесу відповідає сучасному уявленню про урок. Це таке заняття, де вчитель разом із школярами на рівних веде роботу з пошуку та відбору інформації наукового змісту, що підлягає засвоєнню. Тільки тоді навчання стає особистісно значущим, а учень сприймає вчителя як творця своїх знань. Дитина завжди зрозуміє те, до чого дійшла самостійно. Саме такі уроки дозволяють сьогодні реалізовувати нові освітні стандарти.

Для реалізації завдань розвитку креативних здібностей учнів на уроках образотворчого мистецтва необхідно визначити перелік інноваційних технологій, котрі б оптимально й ефективно забезпечували педагогічну підтримку та методику художнього навчання, цілісність процесу оволодіння

основами творчості під час уроків у поєднанні всіх складових навчально-виховного процесу.

Сучасні технології навчання образотворчому мистецтву:

1. Інтерактивні технології

- Осмислення кожним учителем своєї діяльності у вихованні здібностей дитини, перебудувати свої дії, досвід, мотив і потреби за рахунок організації активної взаємодії, співробітництва учнів.

Інтерактивність спілкування забезпечує процеси кооперування, співробітництва, суперництва. Для учнів важливо не тільки обмінюватися інформацією, а й бути активним учасником процесу отримання нової інформації. Під час застосування інтерактивних технологій, як правило, моделюють реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного розв'язання, застосовують рольові ігри.

В основі інтерактивного навчання лежать принципи:

- безпосередньої участі кожного учасника занять, що зобов'язує вчителя (організатора навчального процесу) зробити кожного учасника активним шукачем шляхів і засобів розв'язання тієї чи іншої проблеми;
- взаємного інформаційного, духовного збагачення (при цьому навчальний процес слід організовувати таким чином, щоб учасники його могли, обмінятися життєвим досвідом, отриманою інформацією)

2. Проектні технології

- Ця педагогічна технологія передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дають змогу розв'язати ту чи іншу проблему в результаті самостійних дій учнів з обов'язковою презентацією цих результатів.

Суть проектної технології – стимулювати інтерес учнів до певних проблем, які передбачають володіння певною сумою знань через проектну діяльність, а саме: розв'язання однієї або цілої низки проблем; показати практичне застосування надбаних знань – від теорії до практики.

Основні вимоги, які висуває проектна технологія:

1. Наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми, що потребує інтегрованих знань, дослідницького пошуку для її розв'язання пошуку для її розв'язання.

2. Практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів;

3. Структурування діяльності відповідно до класичних стадій проектування.

4. Використання дослідницьких методів.

5. Моделювання умов для виявлення учнями навчальної проблеми: її постановка, дослідження, пошук шляхів розв'язання, експертиза та апробація версій, конструювання підсумкового проекту, його захист, корекція та впровадження.

6. Самодіяльний характер творчої активності учнів.

Результати проектів мають бути матеріальними, тобто відповідно оформленими (відеофільм, альбом, газета, посібник, альманах тощо).

Ефективність проектної технології залежить від підготовчої діяльності вчителя, який повинен:

- заохочувати учнів до такої діяльності на основі вільного вибору кожного;
- створити умови для розвитку теоретичних, дослідницьких, пошукових, креативних здібностей учнів;
- створити «поле» для розкриття обдарованості кожного учня.

Педагогічна література подає кілька типів проектів, які використовують у шкільному навчанні. Проект може бути моно предметним, між предметним і над предметним. За кількістю учасників проекти поділяються на особистісні, парні, групові.

Ця педагогічна технологія зорієнтована на застосування фактичних знань та набуття нових (часто шляхом самоосвіти) і є прикладом поєднання урочної та позаурочної діяльності. Тема проекту завжди є чимось більшим, ніж навчальні завдання.

3. Інформаційно-комунікаційні технології

- Вказують на специфіку інтерактивного навчання - діалог у системі «користувач - комп'ютер».

Бурхливий розвиток засобів інформатизації (комп'ютерів, комп'ютерних комунікацій, усяких електронних пристроїв), а отже, поява нових технологій обробки, передачі, отримання та зберігання інформації відкриває нові можливості для застосування комп'ютерів у навчальному процесі. Інформатизація освіти – це процес забезпечення сфери освіти теорією й практикою розробки і використання сучасних нових інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічної мети навчання й виховання. Нові інформаційні технології відкривають учням доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, дають цілком нові можливості для творчості, знаходження й закріплення всіляких професій інших навичок, допомагають реалізувати принципово нові форми і методи навчання.

Комп'ютер виконує в навчанні такі функції:

1) техніко-педагогічні (навчальні програми та спрямовані на управління, діагностику, моделювання, експертизу, діалог, консультацію...);

2) дидактичні (комп'ютер як тренажер, репетитор, асистент, як пристрій, що моделює певні ситуації, як засіб інтенсифікації навчальної діяльності, оптимізації діяльності викладача, як засіб корекції, контролю та оцінки діяльності учнів, їх активізації й стимулювання).

Завдання педагогіки полягає в тому, щоб визначити і забезпечити ті умови, за яких реалізуються всі зазначені функції:

- взаємозв'язок використання комп'ютера і мети, змісту, форм і методів навчання;

- поєднання слова учителя і використання комп'ютерного заняття;

- дидактична структура уроку із використанням комп'ютера;

- мотиваційне забезпечення роботи на комп'ютері;

- поєднання комп'ютера та інших засобів ТЗН.

Комп'ютер на будь-якому уроці допомагає створити високий рівень особистої зацікавленості учнів за допомогою інформації, виведеної на екран. Структура уроку з використанням комп'ютера є багатоваріантною, однак такий урок має бути поліфункціональним: не тільки формувати знання, а й розвивати учнів, вводити їх у сферу діяльності.

4. Технологія розвитку критичного мислення

- Формування навичок активного сприйняття інформації, вмінь аналізувати її і виділяти основне в процесі діалогу.

Критичне мислення починалось як перехід від навчання, орієнтованого переважно на запам'ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток самостійного свідомого мислення учнів. а чи не найважливішим аспектом критичного мислення є його відповідність вимогам демократизації освіти та суспільства. Воно є дієвим способом виховання демократичного менталітету громадян як учнів, так і вчителів. Впровадження методик критичного мислення через активне навчання учнів відбувається за спеціальною методичною структурою АУР (актуалізація, усвідомлення змісту, рефлексія).

Кожен урок починається з фази актуалізації, під час якої педагог спрямовує учнів на те, щоб вони думали над темою, яку починають вивчати, і ставили запитання.

Фаза актуалізації має на меті:

- актуалізувати («оживити») в пам'яті учнів уже наявні знання;
- неформальним шляхом оцінити те, що вони вже знають (у тому числі їхні помилкові уявлення чи ідеї);
- встановити мету навчання;
- зосередити увагу на темі;
- представити контекст для того, щоб вони зрозуміли нові ідеї.

На фазі усвідомлення змісту вчитель підводить учнів до формування запитань, пошуку, осмислення матеріалу, відповідей на попередні запитання, визначення нових запитань і намагання відповісти на них. Ця фаза відбувається в основній частині уроку й має на меті:

- порівняти очікування учнів із тим, що вивчається;
- виявити основні моменти;
- зробити висновки й узагальнення матеріалу;
- поєднати зміст уроку з особистим досвідом учнів;
- поставити запитання до вивченого на уроці матеріалу.

Коли учні зрозуміли ідеї уроку до того, як урок закінчено, необхідно переходити до наступної фази. Учитель спонукає учнів відрефлексувати те, про що дізналися, та запитати себе, що це означає для них, як це змінює їхні попередні уявлення, зрештою, як вони зможуть це використати.

Фаза рефлексії має на меті:

- узагальнити основні ідеї;
- інтерпретувати визначені ідеї;
- обмінятися думками;
- виявити особисте ставлення;
- апробувати ці ідеї;
- оцінити, як відбувається процес навчання;
- поставити додаткові запитання.

5. Технологія організації групової навчальної діяльності

Групова навчальна діяльність — це форма організації навчання в малих групах, об'єднаних загальною навчальною метою за опосередкованого керівництва вчителя та співпраці з учнями. Завдяки їй зміцнюється соціальний контакт між членами групи, формуються такі цінності, як суспільний досвід задоволення результатами особистої й групової роботи, взаємодопомога, взаємоконтроль, змагальність; істотно зростає індивідуальна допомога з боку вчителя та товаришів у групі тих, хто її потребує. Зазначені цінності особистісно-зорієнтованої спрямованості досить обмежено формуються й розвиваються в умовах фронтальної та індивідуальної форм навчальної діяльності.

Функції вчителя:

- забезпечення учням позиції активного суб'єкта особистого учіння;

- налагоджування та підтримка діяльності окремих малих груп і всього класу;
- контроль за діяльністю груп;
- регулювання дискусій, які виникають під час виконання групового завдання;
- відповіді на запитання учнів.

6. Ігрові технології навчання

- Гра як вид навчальної діяльності в умовах конкретної ситуації спрямована на засвоєння соціального досвіду, в якому формуються й удосконалюються вміння та навички учнівського самоуправління.

На нашу думку, найбільш ефективними є підходи, які спрямовані на залучення учнів до активного саморозвитку в процесі навчання.

Для ефективного застосування інноваційних технологій необхідно:

- дати завдання учням для попередньої підготовки до уроку: продумати, поспостерігати за станом природи, звернути увагу на характерні особливості форми тварин, птахів тощо, виконати самостійні підготовчі вправи;
- підібрати для уроку такі інноваційні вправи, які б дали учням «ключ» до засвоєння теми та виконання творчого завдання;
- проводити швидкі опитування з різноманітних матеріалів теми, які не були пов'язані з інноваційними завданнями.

Завдання для самостійної роботи студентів.

1. Дослідити етапи виникнення та розвитку інноваційних технологій.

Контрольні запитання та завдання.

1. Розкрийте поняття «технології» та «інновації».
2. Охарактеризуйте інтерактивні технології навчання образотворчого мистецтва.
3. В чому полягає суть проектної технології.
4. Надайте характеристику інформаційно-комунікаційним технологіям.
5. Охарактеризуйте технологію критичного мислення.

6. Надайте характеристики технології організації групової навчальної діяльності та ігровим технологіям навчання.

Тема 4. Форми організації навчального - виховного процесу з образотворчого мистецтва.

План лекції:

1. Урок — основна форма організації навчально-виховного процесу.
2. Сучасні форми навчання.
3. Структура уроку.

Ключові слова: навчально-виховний процес, урок, структура уроку, типи уроків, форми навчально – пізнавальної діяльності.

Спосіб взаємодії вчителя та учня у навчально-виховному процесі визначається організаційними **формами навчання**. До них належать: урок, практичні заняття, індивідуальна робота, самостійна робота, екскурсії, домашня навчальна робота та інші.

Форми поділяються на групи за такими ознаками: кількість учнів (індивідуальне, групове, фронтальне); місце навчання(шкільне, позашкільне, екстернат); Тривалість (час регламентується педагогом, батьками, учнями).

Форми організації навчального процесу у сучасній дидактиці:

- Парна (взаємодія учня з учнем чи вчителя з учнем);
- Групова (вчитель одночасно працює з класом);
- Кооперативні (колективні – всі учні активні і навчають один одного);
- Індивідуальна (самостійна) робота учня.

Одним з головних завдань сучасної школи є створення такої системи навчання і виховання, яка б забезпечувала освітні потреби кожного учня відповідно до його нахилів, інтересів, можливостей, де пріоритетом буде виховання загальноосвітніх цінностей особистості, стимулювання її внутрішніх сил до саморозвитку і самовиховання.

Основним підходом до організації системи навчання в сучасній школі залишається класно-урочна система, за якої провідною формою організації навчальної роботи є урок. Головною формою організації навчально-виховного процесу під час викладання образотворчого мистецтва є *урок*. Саме на уроці вирішуються важливі завдання формування образотворчих знань, умінь і навичок, естетичного виховання та розвитку пізнавальної активності, спостережливості, уваги, образної пам'яті, нестандартного мислення, зв'язного мовлення та творчої уяви школярів.

Урок – це цілісний, логічно завершений, обмежений у часі, регламентований обсягом навчального матеріалу основний елемент педагогічного процесу, який забезпечує активну й планомірну навчально-пізнавальну діяльність групи учнів певного віку і рівня підготовки, спрямовану на розв'язання визначених завдань.

Урок - форма організації навчання, за якої заняття проводить учитель з групою учнів постійного складу, одного віку й рівня підготовки впродовж певного часу й відповідно до розкладу. Учні об'єднані в класі за віком та рівнем підготовки. Існує постійний склад класу на весь період шкільного навчання. Заняття обов'язкові для всіх. Є розклад занять, перерв, єдиний навчальний рік і канікули. Робота всіх учнів у класі відбувається одночасно і по одній темі за єдиним для всіх учнів планом.

Якість уроку залежить від педагогічної майстерності вчителя, його теоретичної підготовки, методичної вправності, сформованості практичних умінь образотворчої діяльності, розуміння мети, завдань і змісту програми «Образотворче мистецтво», осмислення структури і методики уроку та здатності творчого реалізації підходу під час його проведення.

Сучасні вимоги до уроку образотворчого мистецтва враховують такі аспекти:

1. Урок повинен бути проведений на належному науково – теоретичному та методичному рівнях з дотриманням загально – дидактичних та художньо – естетичних принципів навчання.

2. Кожен урок передбачає очікуваних результатів навчальної діяльності, підпорядкованої загальній меті уроку.

3. Урок повинен забезпечувати не лише засвоєння певного обсягу знань з основ образотворчої грамоти та впливати на процес формування практичних навичок образотворчої діяльності, опанування різних художніх технік, а й сприяти становленню естетичного світогляду, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, нестереотипного мислення та творчого виразу особистості школяра у власних роботах.

4. Урок повинен включати методично доцільний підбір різноманітних форм, методів і прийомів навчально-виховної роботи, які забезпечуватимуть активізацію розумової та самостійної творчої діяльності дітей, розвиток їх образотворчих здібностей.

5. Під час проведення уроку слід дбати про реалізацію особистісно - зорієнтованого підходу до навчання образотворчого мистецтва та врахування вікових і психічних особливостей учнів молодшого шкільного віку.

6. Впровадження на уроці образотворчого мистецтва інтегрованого підходу до побудови навчально – виховного процесу [11].

Урок образотворчого мистецтва вважається ефективним тоді, коли вчитель створив належні умови для формування образотворчих знань.

Урок має такі особливості:

- є завершеною та обмеженою в часі частиною навчального процесу, під час якого розв'язуються певні навчально-виховні завдання;

- кожен урок включається в розклад і регламентується в часі та за обсягом навчального матеріалу;

- на відміну від інших форм організації навчання є постійною формою, що забезпечує систематичне засвоєння учнями знань, умінь і навичок;

- відвідування уроків обов'язкове для всіх учнів, тому вони вивчають систему знань, поділених поурочно, в певній логіці;

- є гнучкою формою організації навчання, яка дає змогу використовувати різні методи, організовувати фронтальну, групову та індивідуальну навчальну діяльність учнів;

- спільна діяльність учителя й учнів, а також спілкування великої сталої групи учнів (класу) створює можливості для згуртування колективу дітей;

- сприяє формуванню пізнавальних якостей особистості (активності, самостійності, інтересу до знань), а також розумовому розвитку учнів.

Для чіткої і високоефективної організації та проведення уроків образотворчого мистецтва у школі кожен учитель повинен свідомо володіти і використовувати на практиці різні типи уроків та відповідні їм дидактичні структури, враховуючи вимоги сучасної програми та розвиток науки про дитячу творчість.

3. Типи уроків образотворчого мистецтва.

Загально дидактичні аспекти типології, структури уроків висвітлювали у науково – методичних працях І.Я.Лернер, В.О.Онищук, О.Я.Савченко, М.М.Фіцула. Типологію, структуру і методику проведення уроків художньо – естетичного циклу розглядали С.В.Коновець, Н.В. Лесняк, Л.М. Масол, Г.А. Полякова.

Сучасна педагогічна наука визначає таку типологію уроків взаємності від дидактичної мети та етапів процесу пізнання:

- уроки засвоєння нових знань;

- уроки осмислення знань та формування умінь і навичок;

- уроки застосування знань, умінь і навичок;

- уроки узагальнення і систематизації знань;

- уроки перевірки, оцінювання і корекції знань;

- комбіновані уроки.

Типологія уроків образотворчого мистецтва може відрізнятися від загальноприйнятої дидактичної, оскільки урок образотворчого мистецтва має свою специфіку і належить до предметів художньо-естетичного циклу. Класифікацію уроків образотворчого мистецтва можна здійснювати і за змістом навчального матеріалу. Так, учений-методист С. В. Коновець вважає найбільш бажаними типами уроків образотворчого мистецтва у сучасних умовах такі:

- уроки оволодіння образотворчою грамотою (заняття з композиції, малювання з натури, опанування форми, кольору, об'єму, простору, різних художніх технік);
- уроки сприймання та оцінювання явищ мистецтва та дійсності (сприймання, аналіз та оцінка певного художнього твору або явища дійсності);
- уроки колективної образотворчої діяльності (виконання колективної творчої роботи за спільним задумом теми та художньої техніки);
- уроки створення самостійних творчих робіт (втілення власного задуму учнів в оригінальних творчих роботах)

Кожен тип уроку має свою структуру, яка включає взаємопов'язані етапи навчально – виховної діяльності [11].

Типи уроків образотворчого мистецтва, що практикуються у школі, представлено на рис.

Рис. Типи уроків образотворчого мистецтва

3. Дидактична структура уроку образотворчого мистецтва.

Кожен тип уроку має свою структуру, яка включає взаємопов'язані етапи навчально-виховної діяльності. Етапи уроку, в свою чергу, містять різні форми, методи і прийоми роботи, які підпорядковуються навчальній, розвивальній та виховній меті уроку, розкривають зміст навчального матеріалу. Компонування елементів дидактичної структури уроку залежить від тих завдань, які розв'язуються на уроці певного типу.

У дидактичній структурі кожного типу уроку є своя підструктура. Вона розкриває і визначає методичні аспекти уроку: розповідь, бесіду, аналіз репродукцій художніх творів, педагогічний малюнок, тренувальні вправи та інші. Кількість та різноманітність елементів дидактичної підструктури уроку залежить від його мети та завдань. Наприклад, на етапі повідомлення нового матеріалу вчитель може обрати різні методичні прийоми: проблемну бесіду,

пояснення, розповідь, аналіз репродукцій художніх творів різних жанрів, словесне малювання, педагогічний малюнок тощо.

Кожен із структурних елементів мистецького уроку – висунення творчого завдання, пошук способів вирішення творчого завдання, окреслення художньо-творчого задуму, його втілення у художньо-матеріалізовану форму, оцінювання результатів (за Г. М. Падалкою) – включає:

- мотиваційне забезпечення художньо-навчальної діяльності;
- актуалізацію попереднього художнього досвіду діяльності, знань і умінь учнів;
- активізацію їх творчої ініціативи, самостійності у вирішенні творчих проблем;
- волюву регуляцію навчального процесу, концентрацію уваги, інтенсифікацію навчальної напруги;
- визначення завдання для самостійної роботи.

До основних компонентів кожного типу уроку належать:

а) урок засвоєння нових знань: перевірка домашнього завдання, актуалізація і корекція опорних знань; повідомлення учням теми, мети і завдань уроку; мотивація навчання школярів; сприймання й усвідомлення учнями фактичного матеріалу, осмислення зв'язків і залежностей між елементами виучуваного; узагальнення та систематизація знань; підсумки уроку; повідомлення домашнього завдання;

б) урок формування вмінь і навичок: перевірка домашнього завдання, актуалізація та корекція опорних знань, умінь і навичок; повідомлення учням теми, мети і завдань уроку й мотивація навчання школярів; вивчення нового матеріалу (вступні, мотиваційні та пізнавальні вправи); первинне застосування нових знань (пробні вправи); самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях (тренувальні вправи за зразком, інструкцією,

завданням); творче перенесення знань і навичок у нові ситуації (творчі справи); підсумки уроку й повідомлення домашнього завдання;

в) урок застосування знань, умінь і навичок: перевірка домашнього завдання, актуалізація та корекція опорних знань, умінь і навичок; повідомлення теми, мети й завдань уроку і мотивація навчання школярів; осмислення змісту послідовності застосування способів виконання дій; самостійне виконання учнями завдань під контролем і з допомогою учителя; звіт учнів про роботу й теоретичне обґрунтування отриманих результатів; підсумки уроку і повідомлення домашнього завдання;

г) урок узагальнення і систематизації знань: повідомлення теми, мети і завдань уроку та мотивація навчання школярів; відтворення та узагальнення понять і засвоєння відповідної їм системи знань; узагальнення та систематизація основних теоретичних положень і відповідних ідей науки; підсумки уроку й повідомлення домашнього завдання;

г) урок перевірки і корекції знань, умінь і навичок: повідомлення теми, мети і завдання уроку, мотивація навчання школярів; перевірка знання учнями фактичного матеріалу й основних понять; перевірка глибини осмислення учнями знань і ступеня їх узагальнення; застосування учнями знань у стандартних та змінених умовах; збирання виконаних робіт, їх перевірка, аналіз і оцінка; підсумки уроку й повідомлення домашнього завдання;

д) комбінований урок: перевірка виконання учнями домашнього завдання практичного характеру; перевірка раніше засвоєних знань; повідомлення теми, мети і завдань уроку та мотивація навчання школярів; сприймання й усвідомлення учнями нового матеріалу; осмислення, узагальнення і систематизація знань; підсумки уроку й повідомлення домашнього завдання.

Структура кожного уроку є варіативною, що передбачає використання його компонентів залежно від віку учнів, їх підготовки, змісту навчального матеріалу, методів навчання, місця проведення уроків тощо. Це означає, що учитель повинен творчо планувати кожен урок.

Під час будь-якого типу уроку він використовує різні види навчальної роботи: фронтальну, групову, парну та індивідуальну. Кожна форма цієї роботи має власну методику її організації.

Структура уроку.

Тема:

Мета: навчальна, виховна, практична.

Обладнання :

Хід уроку.

I. Організаційна частина (Вчитель перевіряє підготовку учнів до уроку. Можна використати вірші, загадки про предмети необхідні в роботі.).

II. Основна частина.

1. Актуалізація опірних знань (Пригадують раніше вивчений матеріал на якому базується нова тема. Можна використати ребуси, загадки, кросворди, бесіду.).

2. Вступна бесіда (Вчитель підводить дітей до оголошення теми уроку. Можна використати ігрову, проблемну ситуацію.).

3. Оголошення теми уроку.

4. Подача нового матеріалу (Вчитель подає теоретичний матеріал по даній темі. Варто використовувати унаочнення .).

5. Перегляд демонстраційного матеріалу, картин видатних художників чи виробів ДПМ, коротке ознайомлення з інформацією про авторів даних робіт.

6. Демонстрація та аналіз зразка малюнка чи виробу (Показує натуру чи зразок, аналізує форму, будову, колір, композиційне розміщення предмета на площині .).

7. Поетапне виконання малюнка на класній дошці вчителем чи виготовлення виробу (Вчитель демонструє кожен етап роботи.).

8. Правила користування приладдям необхідним для роботи, правила техніки безпеки (Правила користування ножицями тощо).

III. Практична робота учнів (учні самостійно виконують роботу). Можна використати музичний супровід чи подати дітям цікаву інформацію що стосується даної теми.

1. Індивідуальна робота з учнями.

2. Фізкультхвилинка.

IV. Підсумкова частина.

1. Виставка та аналіз учнівських робіт.

2. Підсумок уроку (пригадати теоретичний матеріал).

3. Домашнє завдання (давати при потребі).

Один із найбільше вживаних типів уроку це комбінований урок, який включає в себе пояснення матеріалу з практичним закріпленням отриманих знань.

В процесі підготовки уроку слід враховувати його дидактичну структуру, тему, мету (мета поєднує три основних аспекти: освітній, виховний і художньо – творчий), обладнання уроку.

Структура комбінованого уроку образотворчого мистецтва у початкових класах включає етапи, які мають певний зміст [12].

I. Організація учнів до уроку (1 хв.) Передбачає підготовку учнів до навчальної діяльності, доцільну організацію робочого місця.

II. Актуалізація опорних знань. Повторення вивченого матеріалу (2 хв.) Має на меті відтворення знань, умінь і навичок учнів з метою засвоєння ними нових образотворчих понять та законів.

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і завдань уроку (2 хв.) Етап підготовки учнів до активного і свідомого засвоєння нового навчального матеріалу та художньої творчої діяльності.

IV. Засвоєння нового матеріалу.

Навчально-пізнавальна робота.

1. Теоретико-аналітична робота (5-10 хв.) На початку даного етапу проводиться бесіда чи розповідь учителя з метою пояснення нового матеріалу з використанням термінологічного словника, аналізу творів образотворчого, декоративно - ужиткового мистецтва про місце і роль естетичного в житті людей.

2. Підготовчі вправи (3-5 хв.)

3. Пояснення послідовності виконання завдання.

Композиційне розміщення зображення. Виконання вчителем педагогічного малюнка крейдою на дошці, пензлем і фарбою на планшеті, який вдало доповнює пояснення нового матеріалу.

V. Закріплення нового матеріалу (закріплюється тільки практична частина навчального матеріалу, тобто хід виконання практичної роботи з живопису, графіки, ліплення тощо).

VI. Творча практична робота

Самостійна робота учнів під керівництвом учителя (25-30 хв.)

VII. Підсумок уроку.

Аналіз та оцінювання (вербальне) робіт (3-5 хв.) Встановлюється, які знання, уміння і навички здобули учні на даному уроці. Проводиться аналіз робіт учнів, оцінювання та організовується виставка.

VIII. Прибирання робочого місця. (1 хв.).

Отже, комбінований урок – це найбільш часто вживана форма організації навчально – пізнавальної діяльності молодших школярів, яка включає в себе пояснення матеріалу з практичним закріпленням отриманих знань [11].

4. Форми організації навчально – виховного процесу на уроці образотворчого мистецтва. Контроль та оцінка навчальних досягнень учнів початкових класів з образотворчого мистецтва

У процесі організації роботи на уроці вчитель може вибрати різні форми навчально – творчої діяльності школярів, а саме: фронтальна, парна,

диференційовано-групова, ланкова, індивідуальна, групова, індивідуально-групова.

Досягнення мети уроку залежить від усвідомлення цілей навчального процесу, чіткого визначення завдань конкретного етапу навчання, конкретного уроку та їх реалізації, доцільному підборі методів та форм навчання.

Перевірка знань учнів - складова частина навчального процесу. Вона позитивно впливає на засвоєння програмового матеріалу, сприяє поліпшенню організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, підвищує їх відповідальність за якість навчання. В процесі навчання контроль потрібний насамперед вчителю для того, щоб проаналізувати, наскільки успішно засвоюється навчальний матеріал, виявити і ліквідувати прогалини у знаннях учнів.

Контроль дуже важливий і для учнів. Він допомагає їм об'єктивно оцінити свої знання, уміння, спонукає до систематичного навчання, вимагає навичок самостійної роботи, формує суспільствознавчі мотиви навчання..

Контроль якості навчання з образотворчого мистецтва здійснюється через поточне оцінювання результатів діяльності на уроках та підсумкове оцінювання (семестрове). В оцінюванні досягнень учнів із візуального виду мистецтва слід надавати перевагу перевірці практичних умінь і навичок, оцінюючи їх за стимульовально-мотиваційною функцією.

Крім умінь і навичок з практичної художньої діяльності; перевірки та оцінювання досягнень учнів повинні стати: вміння сприймати і розуміти, аналізувати твори мистецтва та висловлювати власне естетичне ставлення до побаченого; елементарні знання та уявлення про мистецтво, його основні види і жанри, основні поняття і терміни; творчість митців. Контролю та оцінці підлягають не лише результати навчання, але й сам процес.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Обґрунтуйте виховні можливості змісту уроків образотворчого мистецтва.

Контрольні запитання та завдання

1. Чому урок основна форма організації навчально-виховного процесу з образотворчого мистецтва?
2. Визначте типи уроків образотворчого мистецтва.
3. Розкрийте макроетапи комбінованого уроку образотворчого мистецтва.

Рекомендовані джерела: [11, 12, 24,25]

Тема 5 Специфічні можливості нестандартних уроків у реалізації цілей навчання та методичні аспекти їх проведення.

План лекції

1. Нетрадиційний урок – сучасна форма навчання образотворчого мистецтва.
2. Інтегрований урок.
3. Бінарний урок.

Ключові слова: нестандартний урок, сучасний урок, інтегрований урок, бінарний урок.

1. Нетрадиційний урок – сучасна форма навчання образотворчого мистецтва.

Нетрадиційний (нестандартний) урок – це імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру. Назви уроків дають деяке уявлення про цілі, завдання, методику проведення таких занять. Найпоширенішими типами нетрадиційних уроків є: уроки-ділової гри, уроки-змагання, уроки типу КВК, уроки-консультації, комп'ютерні уроки, театралізовані уроки, які ведуть учні, уроки-конкурси, уроки-тренінги або тренінги уроки з груповими формами роботи тощо .

Ефективність нестандартних уроків забезпечується за умов володіння вчителем методикою їх проведення та умілого використання таких уроків у певній системі в поєднанні з традиційними формами роботи.

Проведення нетрадиційних уроків робить процес навчання інтенсивним, бо створює атмосферу змагання, виховує вміння

співпрацювати. Такі уроки сприяють розвитку творчості, формуванню власних поглядів на проблеми, які слід вирішити.

На сучасному уроці образотворчого мистецтва підбір завдань і запитань здійснюють на основі системно-діяльнісного підходу до навчання. Учитель пропонує завдання, орієнтовані на отримання не тільки предметного, а й метапредметного та особистісного результатів, це продуктивні (творчі) завдання. Виконуючи їх, учні не знайдуть готової відповіді в підручнику, а отже, навчатися застосовувати здобуті знання на практиці, створювати та проектувати нові способи дій, формувати власну життєву позицію.

Інший важливий аспект сучасного уроку — тема. Це те, що підлягає не тільки вивченню, але й обговоренню. Тема передбачає й постановку проблеми, яка зумовлює відбір навчального матеріалу. Зазвичай тему уроку подають у його заголовок. На сучасному уроці тема може бути сформульована й самими учнями.

У сучасному уроці може бути використана й запитальна форма заголовка. Такий прийом часто використовують на уроках зі складним теоретичним змістом, щоб допомогти учням виділити у змісті теми головне, проаналізувати факти й самостійно зробити висновок.

Теми уроків, сформульовані як альтернативні питання, що висвітлюють проблемні ситуації, допомагають учням замислитися про причини подій. Такі заголовки допомагають побачити можливість альтернативного розвитку подій. Вони лаконічно поєднуються з нетрадиційними формами уроку.

За допомогою правильно сформульованої теми можна спонукати учнів висловлювати особисте розуміння досліджуваних матеріалів і ставлення до них. Для цього в заголовку уроку залишають недописаними ключові слова, а школярі самостійно підбирають їх під час уроку. Використання вчителем різних видів заголовків виводить урок на новий, сучасний рівень; дозволяє реалізувати системно-діяльнісний підхід до навчання, застосовувати проблемне навчання.

Сучасний урок повинен містити те, що викличе здивування, що діти пам'ятатимуть. Можна застосовувати такі прийоми, як цікавий факт, несподіване відкриття, звернення до життєвого досвіду самих учнів.

Сучасний урок образотворчого мистецтва має містити наступні етапи.

1. Мобілізація (передбачає залучення учнів до активної інтелектуальної діяльності).
2. Цілепокладання (учні самостійно формулюють мету уроку за схемою «згадати → дізнатися → навчитися»).
3. Усвідомлення нестачі здобутих знань (учитель сприяє виникненню на уроці проблемної ситуації, під час аналізу якої учні розуміють, що знань для її розв'язання ще недостатньо).
4. Комунікація (пошук нових знань у парах, групах, колективі).
5. Взаємоперевірка, взаємоконтроль.
6. Рефлексія (усвідомлення учнем і відтворення в мовленні того нового, що він дізнався і чого навчився на уроці).

2. Інтегрований урок.

У сучасному педагогічному процесі значного розвитку набула ідея між предметної інтеграції. **Інтегрований урок** – це нестандартний урок, який проводиться з метою розкриття загальних закономірностей, законів, ідей, теорій, відображених у різних науках і відповідних їм навчальних предметах. Інтегровані уроки ставлять за мету об'єднати споріднений матеріал кількох предметів навколо однієї теми. Учні розглядають художній образ, явище, поняття (інтегратори) з різних боків.

Підготовка інтегрованих уроків передбачає:

- аналіз річного календарного планування;
- зіставлення матеріалу різних предметів для виділення тем, близьких за змістом або метою використання;
- визначення інтеграторів;
- визначення завдань уроку;
- «конструювання» уроку.

Перший етап проведення інтегрованого уроку – *організаційний*.

Другий – *ознайомлення з темою та метою*.

На третьому етапі під час *актуалізації опорних знань учнів* важливою є вступна бесіда, характерна особливість якої – актуалізація знань з усіх інтегрованих предметів. Час її проведення має бути не більше ніж 8-10 хвилин. Підготовка цього етапу уроку потребує від учителя особливої уваги: бесіда повинна бути змістовною, лаконічною, чіткою. Якщо уроки з різних предметів за однією темою проводяться окремо, вступна бесіда триває двічі (втричі) довше. Саме тому, об'єднання змісту навчальних дисциплін значно скорочує час на їх опанування і забезпечує різнобічне сприймання предметів чи явищ, що є безперечною перевагою інтеграції. Наступні етапи інтегрованого уроку можуть проводитися по-різному, залежно від теми й мети конкретного уроку.

Методика проведення інтегрованого уроку вимагає від учителя високого професіоналізму та ерудиції. Якщо такі нестандартні уроки відбуваються систематично, це значно впливає на розвиток пізнавальних здібностей школярів. О.Савченко зазначає, що «змістовні, цілеспрямовані інтегровані уроки вносять у звичайний плин шкільного життя новизну, певною мірою знімають суворі кордони предметного викладання і допомагають дітям емоційно і системно сприйняти деякі поняття, явища».

3. Бінарні уроки.

На **бінарних уроках** навчальний матеріал з теми подається блоками різних предметів. При цьому такий нестандартний урок готують учителі – предметними, кожний із яких проводить етап (блок) уроку стосовно того предмета, який викладає. Кожен із них повинен досягнути своєї дидактичної мети. Проведенню таких занять передують наступні етапи підготовки:

- ознайомлення вчителів – предметників з чинними програмами;
- знаходження суміжних тем у програмах з різних предметів;
- складання структури майбутнього уроку;
- написання спільного плану – конспекту.

Основні відмінності та загальні риси бінарних та інтегрованих уроків. Загальна риса бінарного та інтегрованого уроку – уроки побудовані на тісних міжпредметних зв'язках. Інтегрований урок проводить, зазвичай один вчитель обов'язковою умовою проведення бінарного уроку – кооперативна співпраця двох вчителів.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Наведіть приклади та розкрийте суть інших нетрадиційних уроків вивчення образотворчого мистецтва.
2. Наведіть приклади інтегрованих уроків та бінарних уроків.

Контрольні запитання та завдання

1. Розкрийте поняття «нетрадиційний урок».
2. Які етапи має містити сучасний урок образотворчого мистецтва?
3. Охарактеризуйте інтегрований урок.
4. Охарактеризуйте бінарний урок.

Тема 6 Роль вчителя в навчально-виховному процесі.

План лекції:

1. Завдання, що стоять перед вчителем.
2. Творче відношення вчителя до навчально-виховного процесу.
3. Класифікація стилів педагогічної діяльності.

Ключові слова: стиль педагогічної діяльності, індивідуальне навчання, навчально-виховний процес.

Висока якість і міцність знань, вмінь та навичок набутих учнями на уроках образотворчого мистецтва, успіх у вихованні дітей, розвиток їх художніх здібностей у великій мірі залежить від вчителя, його майстерності і творчого підходу до процесу навчання.

Перед вчителем стоїть ряд завдань:

- Формувати кругозір;
- Виховувати увагу, спостережливість, пам'ять, уяву дітей;

- Розвивати художні здібності;
- Навчати творчо мислити дітей.

Успішне вирішення цих завдань обумовлює активне цілеспрямоване керівництво навчальним процесом. В кожен конкретний момент заняття образотворчим мистецтвом вчитель повинен спрямовувати увагу, думки дітей на найважливіше, на творче вирішення поставленого завдання. Одночасно педагог розкриває учням найбільш ефективні прийоми і методи роботи олівцем, аквареллю, показує способи виправлення помилок.

Педагог повинен досконало володіти тими якостями, які він розвиває, формує і виховує в своїх учнях. Особистий приклад, зовнішній вигляд, манера говорити – вся поведінка вчителя стає важливим виховним фактором.

Важливе значення в практиці викладання образотворчого мистецтва має мова вчителя. Вона повинна відрізнятись драматичністю, ясністю і доступністю, емоційною виразністю, точністю, конкретністю, помірним темпом. Недопустимі монотонність, повідомлення інформації без емоційного підйому, без яскравих епітетів, порівнянь.

Необхідна умова успіху роботи вчителя – його творче відношення до навчально-виховного процесу. Це забезпечить активну роботу учнів протягом всього уроку. Творчо викладати образотворче мистецтво – це означає постійно шукати нові шляхи активізації діяльності учнів на всіх етапах навчальної роботи, використовувати нові оригінальні форми пояснення і закріплення матеріалу, переймати досвід кращих вчителів, вдосконалювати свою майстерність. Важливою умовою успішного навчання учнів образотворчого мистецтва, розвиток у них художніх здібностей є індивідуальний підхід до дітей в процесі навчання.

Індивідуальне навчання – це вибір способів, методів, темпу навчання в залежності від індивідуальних особливостей учнів, розвитку їх здібностей.

Вчитель повинен зберегти творчу індивідуальність кожного учня, підійти до учня диференційовано, викладати не «шаблонно», «механічно», а творчо враховувати інтереси і здібності дітей. Повинен пам'ятати, що вмілий

індивідуальний підхід є засобом успішного розвитку у них творчого відношення до образотворчого процесу, необхідним засобом формування їх художніх здібностей.

Класифікації стилів педагогічної діяльності

У працях різних вчених пропонуються різні класифікації стилів педагогічної діяльності. За А.К.Маркової, стилі диференціюються на три загальні види: авторитарний, демократичний і ліберальний. Наведемо їх опис:

Демократичний стиль. Учень розглядається як рівноправний партнер у спілкуванні. Учитель враховує думку учнів, заохочує самостійність суджень, крім успішності, враховує й особистісні якості учнів. Методами впливу є спонукання до дії, порада, прохання. На уроках такого вчителя школярі відчують стан спокійній задоволеності, високої самооцінки. Для вчителя з цим стилем характерні велика професійна стійкість, задоволеність своєю професією.

Авторитарний стиль. Учень розглядається як об'єкт педагогічного впливу. Вчитель одноосібно приймає рішення, встановлює жорсткий контроль за виконанням пропонованих їм вимог, використовує свої права без урахування ситуації і думок учнів, не обґрунтовує свої дії перед учнями. Внаслідок цього, учні втрачають активність, виявляють низьку самооцінку, агресивність. Сили учнів такого вчителя спрямовані на психологічну самозахист, а не на засвоєння знань і власний розвиток. Головними методами впливу такого вчителя є наказ, повчання. Для вчителя характерна низька задоволеність професією. У педагогічному колективі вчителя з цим стилем часто стають лідерами.

Ліберальний стиль. Вчитель іде від прийняття рішень, передаючи ініціативу учням, колегам. Організацію і контроль діяльності учнів здійснює без системи, виявляє нерішучість, коливання. У класі хитливий мікроклімат, приховані конфлікти.

Класифікація стилів педагогічної діяльності, запропонована І.Ф.Демидової виділяє 4 види індивідуальних стилів педагогічної діяльності:

1.Емоційно-імпровізаційний стиль (ЕІС). Вчителя з ЕІС вирізняє переважна орієнтація на процес навчання. Пояснення нового матеріалу такий вчитель буде логічно, цікаво, але в процесі пояснення у нього відсутній зворотній зв'язок з учнями. Під час опитування вчитель з ЕІС звертається до великої кількості учнів, в основному сильних, які його цікавлять, опитує їх у швидкому темпі, задає неформальні питання, але мало дає їм говорити, не чекаючи, поки вони сформулюють відповідь самостійно. Для вчителя з ЕІС характерно недостатньо адекватне планування навчально-виховного процесу, для викладання на уроці він відбирає найбільш цікавий матеріал; не такий цікавий, але важливий, залишає на самостійне вивчення учнями. В діяльності вчителя з ЕІС недостатньо представлені закріплення та повторення учбового матеріалу, контроль знань учнями. Вчителів з ЕІС відрізняє висока оперативність, використання великого арсеналу різноманітних методів навчання. Він часто практикує колективні обговорення, стимулює спонтанні висловлювання учнів. Для вчителя з ЕІС характерне невміння проаналізувати особливості та результативність своєї діяльності на уроці.

2.Емоційно-методичний стиль (ЕМС). Для вчителя з ЕМС характерні орієнтація на процес і результати навчання, адекватне планування навчально-виховного процесу, висока оперативність, деяка перевага інтуїтивності над рефлексивністю. Орієнтуючись як на процес, так і на результати навчання, вчитель адекватно планує навчально-виховний процес, поетапно відпрацьовує весь навчальний матеріал, уважно слідкує за рівнем знань всіх учнів (як сильних, так і слабких), в його діяльності постійно представлені закріплення і повторення учбового матеріалу, контроль знань учнів. Такого вчителя вирізняє висока оперативність, він часто змінює види робіт на уроці, практикує колективні обговорення. Використовуючи багатий арсенал методичних прийомів при обробці навчального матеріалу, прагне

активізувати дітей не зовнішньою розважальністю, а справді зацікавити особливостями самого предмету.

3.Розмірковуючо-імпровізаційний стиль (РІС). Для вчителя з РІС характерні орієнтація на процес і результати навчання, адекватне планування навчально-виховного процесу, В порівнянні з вчителями емоційних стилів, вчитель з РІС проявляє меншу винахідливість у підборі і варіюванні методів навчання, не завжди може забезпечити високий темп роботи, менше практикує колективні обговорення, скорочує час спонтанних висловлювань під час уроку, ніж вчителі з емоційним стилем. Учитель з РІС менше говорить сам, особливо під час опитування, та прагне впливати на учнів непрямым шляхом (за допомогою підказок, уточнень і т.д.), дає можливість, учням детально оформити відповідь.

4.Розмірковуючо-методичний стиль (РМС). Орієнтуючись переважно на результати навчання і адекватно плануючи навчально-виховний процес, вчитель з РМС проявляє консерватизм у використанні засобів педагогічної діяльності. Висока методичність (систематичність закріплення, повторення навчального матеріалу, контроль знань учнів) поєднується з невеликим, стандартним набором методів навчання, перевагою репродуктивної діяльності учнів, рідким проведенням колективних обговорень. Під час опитування вчитель з РМС звертається до невеликої кількості учнів, дає кожному багато часу на відповідь, особливу увагу приділяє слабким учням. Для вчителя з РМС характерна в цілому рефлексивність.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Який із перелічених в класифікації стилів педагогічної діяльності А.К.Маркової та І.Ф.Демидової є, на Ваш погляд, в сучасній педагогіці найактуальнішим, чому?

Контрольні запитання та завдання

1. Які завдання стоять перед вчителем?
2. Надайте класифікацію стилів педагогічної діяльності та охарактеризуйте їх.

Тема 7 Створення умов для розвитку ключових компетентностей учнів через впровадження інноваційних освітніх технологій у навчально-виховний процес.

План лекції:

1. Дидактичні умови художньо-творчої діяльності учнів.

Ключові слова: компетентності, інноваційні освітні технології, навчально-виховний процес.

«Для того щоб бути хорошим викладачем, треба любити те, що викладаєш і любити тих, кому викладаєш».

В.Ключевський

1. Дидактичні умови художньо-творчої діяльності учнів.

Формування потреби в художній творчості залежить від педагогічних настанов, тобто дидактичних умов і регуляції навчально-творчої діяльності учнів у відповідності етапних завдань процесу художнього навчання.

Під дидактичними умовами художньо-творчої діяльності учнів на уроках образотворчого мистецтва ми розуміємо всі вихідні положення навчання, котрі визначають зміст, методику і форми організації навчально-виховного процесу. Навчальні завдання повинні передбачати завдання творчості та завдання розвитку художньо-пізнавальної діяльності. Тому педагог повинен визначати рівні розвитку пізнавальної та творчої діяльності. Організація навчального процесу потребує не тільки виявлення і розвиток індивідуальних художніх якостей, але і, перш за все, в оволодінні тих видів і способів пізнавальної діяльності, котрі складають методичну основу розвитку художньо-творчих здібностей. Це не виключає, а передбачає розвиток також індивідуальних властивостей особистості. Визначивши мету художньо-творчої діяльності учнів за темою уроку та методи пізнавальної діяльності, педагог створює умови проходження художньо-пізнавальної діяльності школярів.

Таким чином, розвиток художньо-творчих здібностей можливо лише у цілеспрямованій практичній діяльності з поетапним ускладненням

пізнавальних, практичних завдань. Визначальне місце у навчальному процесі має структурна організація пізнавальних дій до спостережливості, уяви і творчої фантазії. Творча активність є складовою пізнавальної активності і всебічного художньо-естетичного розвитку особистості. Тому основою динамічного розвитку творчих здібностей учнів може бути спеціально розроблена система завдань, побудована за принципом поступового підвищення рівня пізнавальних дій. Різнобічна пізнавальна діяльність повинна сполучатися з конкретними практичними вимогами і з вихованням відповідального ставлення до навчання. У формуванні пізнавальної діяльності на заняттях образотворчого мистецтва педагог повинен враховувати інтереси і спрямованість учнів на досягнення загальних позитивних результатів.

У процесі виховання почуттів і творчого розвитку особистості урок образотворчого мистецтва в загальноосвітній школі відіграє незамінну роль. Він здатний увести учня у світ творчості, прилучити його до скарбів художньої культури, відчувати радість від власної творчості. Для успішного розвитку здібностей до образотворчої діяльності потрібні відповідні задатки, з якими людина народжується. Вони являють собою вроджені анатомо- і психофізіологічні особливості організму. Наявність задатків сама по собі не розв'язує питання про появу та розвиток здібностей. Задатки потрібно перетворювати в здібності в певний час. Якщо цей час пропустити, то потім здібності дуже важко, а то й практично неможливо розвинути. Тому велика відповідальність покладається саме на вчителя, який викладає образотворче мистецтво. Для розвитку художніх здібностей дітям потрібно постійно займатися образотворчою діяльністю, в процесі якої виникають позитивні емоції. Тільки тоді можливий розвиток задатків і здібностей.

Педагогу потрібно створити умови для гармонійного розвитку дитини: атмосферу любові, довіри, уваги до потреб та інтересів; надання права дитині на свободу і самостійність; формувати та розвивати у школярів естетичне ставлення до життя. Урок образотворчого мистецтва повинен: торкатися

емоцій учнів; розвивати художнє сприймання, здатності отримувати естетичну насолоду від творів образотворчого мистецтва, краси навколишнього світу; будити творчі здібності кожної дитини, мистецтва збагачує не тільки розум, а й емоції людини, В розвитку художніх здібностей важливу роль відіграє і зацікавлення учнів матеріалом, що вивчається. Захоплена робота дітей додає урокам образотворчого мистецтва свою специфіку.

Діти почувають себе розкутими, впевненими. Не треба їх стримувати, коли, дивлячись на комічну ілюстрацію, вони дружно сміються. Учитель повинен у подібних випадках пам'ятати – найближча мета досягнута, твір вразив учнів, і подальшою задачею буде більш повне ознайомлення з ним.

Загально визначено, що мистецтво розвиває всебічну універсальну людську здібність, яка реалізується в будь-якій сфері людської діяльності і пізнання – і в науці, і в політиці, і в роботі, і в побуті.

Однак потенційні можливості мистецтва стають реально формуючими факторами лише за умови художнього ставлення особистості до самого мистецтва. А сформувати його і розвивати можливо тільки в процесі поступового, цілісного, неперервного навчання і виховання школярів на уроках образотворчого мистецтва в початковій та середній школі, художньої культури в середній та старшій школі й естетики в старшій школі.

Використання міжпредметних зв'язків. Перед виконанням навчального завдання, вчитель створює на уроці творчу атмосферу, з використанням міжпредметних зв'язків (музика, історія, література, народознавство, географія та інші) з метою активізації творчого потенціалу дитини та набутого нею досвіду.

Щоб ефективнішою була діяльність учнів вчитель добирає наочність. Від рівня її підбору, результативності використання залежить і значною мірою рівень учнівських робіт. Учень вивчаючи твори митців, повинен зробити власний твір, цим самим збагачуючи свій внутрішній світ.

Техніки. Дитина приступає до виконання навчального завдання, яке перед нею поставив вчитель. Вчитель володіє інформацією про здібності того чи іншого учня. Тому він повинен врахувати цей фактор і дати дитині можливості розвинути свої здібності виконуючи навчальні завдання в різноманітних техніках, матеріалах. Щоб дитина мала можливість виконувати завдання на папері різної якості та формату.

Матеріали. Наявність доброякісних матеріалів - один із шляхів до розвитку творчих здібностей учнів (пензлі, фарби, м'які графічні матеріали). Використовуючи їх ми даємо можливість дитині відчувати матеріал, яким вона працює.

Тема 8. Зміст і методика позакласної, позаурочної та позашкільної роботи з образотворчого мистецтва.

План лекції

1. Мета та основні завдання естетичного виховання у позаурочній, позакласній роботі та позашкільних навчальних закладах.
2. Позаурочна робота з образотворчого мистецтва.
3. Позакласна робота з образотворчого мистецтва.
4. Позашкільна освіта художньо-естетичного спрямування учнів.

Ключові слова: позакласна робота, позаурочна робота, позашкільна навчально-виховна робота з художньо-естетичного виховання, година спілкування з мистецтвом, гурток художньої творчості, виставка, художня школа.

1. Мета та основні завдання естетичного виховання у позаурочній, позакласній роботі та позашкільних навчальних закладах.

Педагогічний досвід показує, що позакласна робота з образотворчого мистецтва має позитивний вплив на творчий розвиток особистості. Сутність позаурочної, позакласної та позашкільної освіти як складової частини системи освіти України визначають специфічні умови її функціонування, а

саме: диференційованість, динамічність, гнучкість, мобільність, варіативність, доступність тощо. *Мета* позаурочного, позакласного та позашкільного навчально - виховного процесу естетико-мистецького спрямування полягає у коректуванні таких педагогічних методик та технологій опанування мистецтва.

Основні завдання позаурочної та позакласної роботи з школярами з образотворчого мистецтва окреслюємо такими напрямками роботи:

- забезпечення естетичного виховання дітей різноманітними засобами навколишньої дійсності та образотворчого мистецтва;
- розвиток інтересу і любові школярів до образотворчого мистецтва, залучення до світу прекрасного;
- удосконалення і розвиток знань, умінь та навичок, які сформувалися у процесі уроків образотворчого мистецтва;
- виявлення і розвиток художніх здібностей, талантів учнів.

Позашкільна та позаурочна освіта базується на принципах добровільності, гуманізації, єдності загальнолюдських і національних цінностей, на принципах науковості і систематичності, безперервності, наступності та доступності, самостійності та активності особистості та принципу практичної спрямованості.

2. Позаурочна робота з образотворчого мистецтва.

Головне завдання позаурочної роботи це створення найсприятливіших умов для естетичного виховання школярів засобами образотворчого мистецтва. На позаурочних заняттях закріплюються і вдосконалюються сформовані на уроках образотворчого мистецтва знання, вміння і навички. Уроки є лише початком складної системи естетичного виховання, який передбачає заняття протягом шкільного дня, позакласну і позашкільну навчально-виховну роботу з образотворчого мистецтва, які взаємопов'язані між собою.

Важливою формою позаурочної навчально-виховної роботи є екскурсії у художні музеї, на виставки, в майстерні художників, народних майстрів.

Вони розширюють і наповнюють світогляд учнів уявленнями про мистецтво, його цінності; розвивають естетичний смак, творчу уяву. Одна з розповсюджених форм позаурочної роботи - бесіди про образотворче мистецтво, які проводяться у ході годин спілкування з мистецтвом. Мета їх проведення - це сприймання естетичних явищ у мистецтві та навколишньому світі [11].

3. Позакласна робота з образотворчого мистецтва.

Якщо позаурочні заняття об'єднують учнів одного класу, то позакласні заняття охоплюють дітей різних класів. Форми позакласних занять з образотворчого мистецтва - це гуртки та студії художнього спрямування: живопису, декоративно - прикладної діяльності, ліплення, конструювання, дизайну. Однією з форм позакласної роботи з учнями є гуртки художньої творчості. Зазвичай, це гуртки рисунку, живопису, композиції, скульптури або ліплення, декоративно - ужиткового мистецтва.

Програми діяльності гуртків значно розширюють об'єм навчального матеріалу, який вивчають діти на уроках. Значно ширше рекомендується використовувати різноманітні образотворчі матеріали. В гуртках образотворчого мистецтва учні мають змогу отримати більш ґрунтовні знання в галузі історії мистецтва наочно познайомитися з творами образотворчого мистецтва різних видів і жанрів, створювати альбоми творчості художника. В гуртках діти можуть опрацьовувати елементи графічного мистецтва працювати плакатними перами, оформлювати настінні газети, листівки, плакати

Важливе виховне значення має організація виставок художніх робіт учнів, конкурсів на кращий дитячий малюнок, годин спілкування з мистецтвом, художньо-мистецьких вікторин. Шкільні виставки дитячих робіт знаходять свій подальший розвиток у міських, обласних та всеукраїнських виставках дитячого малюнка.

Великий інтерес виявляють діти до організації малих картинних галерей, створення музеїв народної творчості та декоративно-ужиткового мистецтва.

Такі музеї допомагають дітям глибше дізнатися про народні промисли та декоративно-ужиткове мистецтво рідного краю.

Усі форми позаурочної та позакласної роботи з образотворчого мистецтва з учнями мають бути спрямовані на розвиток у них інтересу та потреби до самостійного вивчення мистецтва. Організатору позаурочної та позакласної роботи мистецького спрямування важливо встановити тісні зв'язки школи, класу з художніми гуртками, студіями, школами, палацами дітей та молоді, малими академіями мистецтв, де проводиться велика робота з естетичного виховання дітей та молоді.

4. Позашкільна освіта з художньо-естетичного спрямування учнів.

Головна мета позашкільної освіти та виховання - створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей у вільний від навчання час, впровадженні якісно нових форм і методів організації позашкільної життєдіяльності школярів, задоволенні їх освітніх потреб шляхом залучення до техніко-конструкторської, художньої, декоративно-прикладної та інших видів творчості.

Досвід роботи дитячих художніх шкіл, студій, малих академій мистецтва показує, що дітей з різним рівнем художніх здібностей і задатків можна успішно навчати образотворчої діяльності. Багато дітей, які вступають до студій, дитячих художніх шкіл зі слабким рівнем образотворчої підготовки, завдяки застосуванню відповідних форм і методів навчання згодом успішно навчаються. Основними навчальними дисциплінами дитячої художньої школи є: композиція, рисунок, живопис, скульптура, історія мистецтв. В процесі навчання рисунку діти опановують основи образотворчої грамоти. Одночасно формується уявлення дітей про взаємодію різних форм мистецтва з життям і між собою, вивчаються особливості мови і функції мистецтва - як теоретично (в формі бесід), так і практично (через особисте естетичне усвідомлення взаємовідношення минулого і майбутнього). Запропонована система роботи з дітьми сприяє не тільки становленню технічних навичок рисунку, а формуванню художньо-образного мислення, естетичного смаку.

Такі музеї допомагають дітям глибше дізнатися про народні промисли та декоративно-ужиткове мистецтво рідного краю.

Усі форми позаурочної та позакласної роботи з образотворчого мистецтва з учнями мають бути спрямовані на розвиток у них інтересу та потреби до самостійного вивчення мистецтва. Організатору позаурочної та позакласної роботи мистецького спрямування важливо встановити тісні зв'язки школи, класу з художніми гуртками, студіями, школами, палацами дітей та молоді, малими академіями мистецтв, де проводиться велика робота з естетичного виховання дітей та молоді.

4. Позашкільна освіта з художньо-естетичного спрямування учнів.

Головна мета позашкільної освіти та виховання - створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей у вільний від навчання час, впровадженні якісно нових форм і методів організації позашкільної життєдіяльності школярів, задоволенні їх освітніх потреб шляхом залучення до техніко-конструкторської, художньої, декоративно-прикладної та інших видів творчості.

Досвід роботи дитячих художніх шкіл, студій, малих академій мистецтва показує, що дітей з різним рівнем художніх здібностей і задатків можна успішно навчати образотворчої діяльності. Багато дітей, які вступають до студій, дитячих художніх шкіл зі слабким рівнем образотворчої підготовки, завдяки застосуванню відповідних форм і методів навчання згодом успішно навчаються. Основними навчальними дисциплінами дитячої художньої школи є: композиція, рисунок, живопис, скульптура, історія мистецтв. В процесі навчання рисунку діти опановують основи образотворчої грамоти. Одночасно формується уявлення дітей про взаємодію різних форм мистецтва з життям і між собою, вивчаються особливості мови і функції мистецтва - як теоретично (в формі бесід), так і практично (через особисте естетичне усвідомлення взаємовідношення минулого і майбутнього). Запропонована система роботи з дітьми сприяє не тільки становленню технічних навичок рисунку, а формуванню художньо-образного мислення, естетичного смаку.

На у роках історії мистецтва проводяться бесіди про образотворче мистецтво як засіб естетичного виховання, який допомагає учням формувати вміння бачити і розуміти прекрасне, виховувати естетичний смак, підвищує рівень художньої культури особистості дитини.

В системі позашкільної освіти заслуговує на увагу досвід роботи дитячих академій мистецтв в яких на образотворчому факультеті викладають п'ять дисциплін: живопис, скульптуру, малюнок, графіку, декоративне мистецтво, композицію. Навчання у дитячій академії мистецтв розпочинається з 6-8 років. Дитяча академія мистецтв створює атмосферу, в якій виникає бажання навчатися і творити.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Проаналізуйте елементи музейної педагогіки у позакласній роботі з образотворчого мистецтва.
2. Розробіть позаурочний виховний захід з образотворчого мистецтва для учнів (клас за вибором). (на вибір: година спілкування з мистецтвом «Мистецтво навколо нас»; вікторина «Усвіті прекрасного» та ін.).

Контрольні запитання та завдання

1. Визначте мету та основні завдання позаурочної та позакласної роботи з художньо – естетичного виховання учнів.
2. Розкрийте принципи організації позаурочної та позакласної роботи з художньо – естетичного виховання учнів.
3. Дайте визначення позаурочної та позакласної роботи з образотворчого мистецтва, вкажіть її різновиди.
4. Охарактеризуйте позашкільну освіту з образотворчого мистецтва, вкажіть її види та зміст.

Рекомендовані джерела : [11, 12, 14, 25, 30]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горошко Н. А. Усі уроки образотворчого мистецтва у 4 класі / Н.А.Горошко. – Х.: Основа, 2010. – 255 с.: іл.
2. Горошко Н. Розвиток творчої уяви на уроках образотворчого мистецтва / Н. Горошко // Мистецтво в школі. – 2009. – № 7. – С. 5.
3. Кардашов В. М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.М.Кардашов. – К. : Слово, 2007. – 320 с.
4. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти : навчальний посібник / М. А. Кириченко, І. М. Кириченко. – 2-ге вид. – К.: Вища школа, 2002. – 230 с.
5. Ковальов О. Декоративно-прикладне мистецтво у школі: 1–7 класи: навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. Ковальов. – Суми : Університетська книга, 2006. – 144 с.
6. Коновець С. Мистецтво: експериментальна інтегрована програма з образотворчого мистецтва: 1–4 класи : для загальноосвітніх шкіл / С. Коновець // Початкова школа. – 1999. – № 9. – С. 1–8.
7. Коновець С. Образотворче мистецтво як засіб дитячої творчості (на прикладах опанування кольору молодшими школярами) / С. Коновець // Мистецтво та освіта. – 1999. – № 3. – С. 15–16.
8. Красовська О. О. Образотворче мистецтво з методикою викладання у початковій школі : [навчальний посібник] / О. О. Красовська. – Львів: Новий світ – 2000, 2012. – 292 с.
9. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі / Л.М.Масол. – Х.: Ранок, 2006. – 255 с.: іл.
10. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою : 1–4 класи. – К.: Освіта, 2012. – 392 с.
11. Обертас Т. С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами образотворчого мистецтва [Електронний ресурс] / Т. С. Обертас. –

Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe, вільний. – Назва з екрана.

12. Пометун О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

13. Розвиток креативного мислення засобами зображувальної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: oleksandria-dnz2.edukit.kr.ua/, вільний. – Назва з екрана.

14. Савіцька І. Ю. Художньо-естетичний розвиток молодших школярів засобами мистецтва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tme.umo.edu.ua/docs/Dod/2_2010/savitska.pdf, вільний. – Назва з екрана.

15. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: [підручник] / О.Я.Савченко. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.

16. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах: посібник для вчителя / О. Я. Савченко. – Вид. 2-ге, допов. – К.: Магістр-S, 1997. – 256 с. – (Серія «Учителю початкових класів»).

17. Трач С. К. Уроки образотворчого мистецтва: 1 клас: посібник для вчителя / С. К. Трач. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 112 с. 40

18. Трач С. К. Уроки образотворчого мистецтва: 2 клас: посібник для вчителя / С. К. Трач. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 96 с.є.

19. Трач С. К. Уроки образотворчого мистецтва: 3 клас: посібник для вчителя / С. К. Трач. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 104 с.

20. Трач С. К. Уроки образотворчого мистецтва: 4 клас: посібник для вчителя / С. К. Трач. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 120 с.

21. Федун С. І. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 1 класу: метод. посіб. для вчителів ЗОШ і перепідготовки вчителів образотворчого мистецтва / С. І. Федун, Т. Є. Рубля. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 64 с.

22. Федун С. І. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 2 класу: метод посіб. для вчителів ЗОШ і перепідготовки вчителів образотворчого мистецтва / С. І. Федун, Т. Є. Рубля. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 64 с.

23. Федун С. І. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 3 класу: метод. посіб. для вчителів ЗОШ та перепідготовки вчителів образотворчого мистецтва / С. І. Федун, Т. Є. Рубля. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 64 с.

24. Шмагало Р. Образотворче мистецтво для загальноосвітніх навчальних закладів: 1–4 класи / Р. Шмагало // Мистецтво та освіта. – 2012. – № 3. – С. 7–10.

25. Шпорова А. В. Інноваційні методи на уроках образотворчого мистецтва / А.В. Шпорова // Початкова освіта. – 2008. – № 13. – С. 6–7.